

Rodne pristranosti u percepciji izbornih kandidata

Hrabrić, Korina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:350644>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Korina Hrabrić

**RODNE PRISTRANOSTI U PERCEPCIJI IZBORNIH
KANDIDATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

**RODNE PRISTRANOSTI U PERCEPCIJI IZBORNIH
KANDIDATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Kosta Bovan

Studentica: Korina Hrabrić

Zagreb

kolovoz, 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Rodne pristranosti u percepciji izbornih kandidata“, koji sam predala na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Kostić Bovanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Korina Hrabrić

Zahvale

Iskreno zahvaljujem svojem mentoru, izv. prof. dr. sc. Kostu Bovanu na njegovoj pomoći pri izradi ovog rada, ali i na entuzijazmu s kojim je uvijek prenosio svoje znanje studentima. Znatno ste inspirirali moje interese unutar političke znanosti i uvelike pomogli oblikovati moj akademski put.

Zahvaljujem prijateljima diljem svijeta koje sam upoznala tijekom studija. Učinili ste moje iskustvo studiranja neizmjereno boljim i u toliko kratkom razdoblju toliko sam puno naučila od vas. Posebno želim zahvaliti svojim prijateljima kod kuće koji su istinski vjerovali u mene te su godinama bili moj oslonac i velika podrška.

Ponajviše zahvaljujem svojoj obitelji koja me oduvijek poticala da slijedim svoje snove. Htjeli ste da sama stvaram svoj put, ali nikada u tome nisam morala bila sama jer ste uvijek bili tu za mene. Vi ste moji najveći *cheerleaderi* i bez vas ne bih bila tu gdje jesam. Beskrajno vam hvala!

Korina Hrabrić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijski okvir rada	2
2.1. Važnost žena u vlasti za legitimitet sustava	2
2.2. Uzroci podzastupljenosti žena	6
2.3. Pregled literature i shodne hipoteze	9
3. Metodologija	14
4. Rezultati	17
5. Rasprava	29
5.1. Doprinos i ograničenja istraživanja	36
6. Zaključak	37
Literatura	39
Sažetak	46

Popis ilustracija:

Tablice:

Tablica 1. Razlike u spremnosti glasanja između kandidata	18
Tablica 2. Razlike u percipiranim šansama pobjede na izborima između kandidata	19
Tablica 3. Korelacija percipiranih šansi pobjede na izborima i spremnosti glasanja za kandidate.....	20
Tablica 4. Razlike u percepciji karakteristika između kandidata	21
Tablica 5. Korelacija percipiranih karakteristika i spremnosti glasanja za kandidate	22
Tablica 6. Korelacija percipiranih šansi pobjede na izborima te karakteristika i spremnosti glasanja za kandidate.....	23
Tablica 7. Razlike u percipiranoj ideologiji između kandidata	24
Tablica 8. Razlike u spremnosti glasanja za kandidate ovisno o dobi ispitanika	25
Tablica 9. Razlike percipiranih šansi pobjede na izborima ovisno o dobi ispitanika	26
Tablica 10. Razlike u percipiranim karakteristikama ovisno o dobi ispitanika.....	26
Tablica 11. Razlike u percepciji kandidata muških ispitanika	27
Tablica 12. Razlike u percepciji kandidata ženskih ispitanika	27
Tablica 13. Razlike u percepciji kandidata desno orijentiranih ispitanika.....	27
Tablica 14. Razlike u percepciji kandidata lijevo orijentiranih ispitanika	28
Tablica 15. Razlike u eksplicitnoj pristranosti ovisno o rodu ispitanika	28

1. Uvod

Žene su danas u velikoj mjeri podzastupljene u tijelima vlasti diljem svijeta (Baskaran i Hessami, 2018: 95-121). One ukupno čine samo 26.9% sastava nacionalnih parlamenata, a od svih država svijeta samo njih 15 ima ženu na poziciji predsjednice vlade (Unwomen.org, 2024). U Hrvatskoj su žene također nedovoljno zastupljene na pozicijama vlasti, pri čemu ih je 10.2% na čelu gradova, 10% na čelu županija (Udruga-gradova.hr, 2023), u Saboru čine 33.11% svih zastupnika (Kučer, 2024), a u Vladi su zastupljene sa samo 10.5% (Vlada.gov.hr, 2024).

Teorijski okvir ovog rada bavi se pitanjem zašto je navedeni nedostatak žena u vlasti problematičan za ulaznu i izlaznu legitimnost sustava. U njemu je objašnjeno kako važnost prisustva žena u vlasti leži u njihovu značaju za demokratsko predstavništvo svih građana, kao mjerila ulazne legitimnosti te njihove važnosti za izvršavanje učinkovite vlasti, kao mjerila izlazne legitimnosti.

Nakon što su izneseni razlozi zašto je podzastupljenost žena u vlasti problematična, u narednom dijelu teorijskog okvira analiziraju se potencijalni uzroci takvog stanja te se predstavlja pregled dosadašnjih istraživanja koja su se bavila tim pitanjem. Neki od uzroka koji dolaze do izražaja su institucionalni čimbenici (Heuer i Rangel, 2020), rodne pristranosti političkih stranaka (Baskaran i Hessami, 2018: 95-121; Thomas i Bodet, 2013: 153-166) te mali interes samih žena za politiku (Galligan i Buckley, 2023:253-279). Ipak, budući da su u demokratskim sustavima u konačnici upravo birači ti koji odlučuju tko će vršiti vlast, antiženska rodna pristranost birača ističe se kao ključno područje istraživanja uzroka ovakvog stanja (Dolan i Lynch, 2014: 656-676; Fulton, 2018: 1-24; Pearson i McGhee 2013: 1-39). Ovaj rad se stoga bavi istraživačkim pitanjem postoje li rodne pristranosti birača u percepciji političkih kandidata.

Iz nekoliko razloga i dalje postoji potreba da se pristranosti birača ispituju. Iako veliki broj istraživanja pokazuje kako takva pristranost postoji, postoje i pojedina istraživanja koja te zaključke osporavaju. Nadalje, pri ispitivanju ponašanja birača, često su istraživanja usmjerena na proučavanje stvarnih izbora i stvarnih kandidata. Iako ovakva metodologija ima svoje prednosti, ona ne dopušta kontrolu pojedinih varijabli koje bi mogle biti kontrolirane metodom kao što je eksperiment. Osim toga, manjak je istraživanja koja ispituju koje su to uopće

karakteristike političkih kandidata koje najviše utječu na to hoće li birači njemu dati glas te u kojim od tih aspekata je najviše vidljiva rodna diskriminacija koja bi uzrokovala lošije izborne rezultate kod ženskih političkih kandidatkinja. Nadalje, većina istraživanja na ovu temu provedena je na razini jedne države i samim time ne može se nekritički poopćiti na druge kontekste. Budući da na razini Hrvatske ne postoji već provedeno istraživanje na ovu temu, postoji praznina u literaturi, a samim time i u znanju te razumijevanju uzroka podzastupljenosti žena u tijelima vlasti.

Naredni dio rada stoga je posvećen samom istraživanju kojime se otkrivaju rodne pristranosti birača u percepciji političkih kandidata. Kako bi se odgovorilo na to pitanje, ovaj rad prikazuje rezultate istraživanja provedenog na hrvatskom kontekstu kroz eksperiment s anketom kao metodom prikupljanja podataka. Ispitanici su bili podijeljeni u dvije grupe, od kojih je svaka ocijenila jednog hipotetskog političkog kandidata, s identičnim programima, koji su se razlikovali jedino u rodu. Osim što ispituje jesu li sudionici u manjoj mjeri voljni glasati za ženske političke kandidate, rad ispituje postoje li razlike u izbornim šansama koje kandidatima pripisuju ispitanici, postoje li predrasude u percepciji kompetentnosti, dopadljivosti, morala, ambicioznosti, iskustva i ideologije ovisno o rodu kandidata te koliko ti aspekti imaju utjecaja na njihove izborne šanse.

U raspravi slijedi diskusija o dobivenim rezultatima te su iznesena moguća objašnjenja za osporene hipoteze. Nakon toga su objašnjena ograničenja istraživanja, ali i doprinos koji ovo istraživanje može imati za znanost i za sam izborni proces. Naposljetku je iznesen zaključak koji sumira nalaze dobivene ovim istraživanjem.

2. Teorijski okvir rada

2.1. Važnost žena u vlasti za legitimitet sustava

Već je ustanovljeno kako su žene diljem svijeta nedovoljno zastupljene u vlasti te se postavlja pitanje što takvo stanje čini problematičnim, odnosno zašto ga je uopće vrijedno istraživati. Ovaj rad polazi od ideje da je nedovoljna zastupljenost žena u vlasti štetna, zbog toga što ona smanjuje legitimnost sustava. Legitimnost se sastoji od dvije dimenzije, ulazne (*input*) legitimnosti i izlazne (*output*) legitimnosti. Ulazna se legitimnost povezuje s pojmom demokratičnosti (Mena i Palazzo 2012: 527-556), a odnosi se na mjeru u kojoj participativni

proces zadovoljava kriterij pravednosti (Boedeltje i Cornips, 2004). On polazi od ideje da oni koji se moraju pridržavati pravila trebaju imati utjecaja u procesu donošenja tih pravila (Gale, 2013). S druge strane, izlazna se legitimnost odnosi na kompetentnost (Boedeltje i Cornips, 2004), odnosno učinkovitost vladavine (Mena i Palazzo 2012: 527-556), u smislu promicanja dobrobiti određene političke zajednice (Sternberg, 2015: 615-638).

Slijedom navedenog, za ulaznu legitimnost demokratskih sustava potrebno je ostvariti demokraciju istog. U današnjem kontekstu pojam demokracije obično podrazumijeva predstavničku demokraciju, koja se odnosi na ideju da je suverenost naroda izražena u izbornom imenovanju predstavnika koji djeluju u njihovo ime (Urbinati, 2011: 23-49). Pojam predstavništva može se razumjeti kroz dvije dimenzije: supstantivno i deskriptivno predstavništvo. Supstantivno predstavništvo označava zalaganje zastupnika za interese određene društvene skupine u procesu stvaranja politika (Celis, 2009: 95-113). U kontekstu problematike ovog rada, primjer supstantivnog predstavništva bio bi zastupnik koji se zalaže za politike koje su od interesa ženama. U teoriji taj zastupnik ne mora biti žena zato što se supstantivno predstavništvo fokusira na „sadržaj“ za koji se zastupnik zalaže, a ne na same karakteristike tog zastupnika. Drugim riječima, supstantivno predstavništvo je ideja da će predstavnik zastupati interese onih koje predstavlja bez obzira na to koliko se on od njih razlikuje. U tom slučaju neproporcionalan broj žena u vlasti ne mora biti problematičan jer muški zastupnici također mogu adekvatno predstavljati interese žena (Pitkin, 1967: 30-61).

S druge strane, deskriptivno se predstavništvo odnosi na predstavništvo na način da predstavnici „slič“ na one koje predstavljaju. To je ideja da će se predstavnici zalagati za one koje predstavljaju u onoj mjeri u kojoj oni dijele njihove karakteristike. Deskriptivno predstavničko tijelo bi stoga bilo ono koje odražava relevantne demografske karakteristike (kao što su rod, etnicitet ili dob) skupine koju zastupa (Pitkin, 1967: 30-61). Prema tome, samo ženske zastupnice mogu deskriptivno predstavljati žensko biračko tijelo bez obzira zalažu li se te zastupnice doista za njihove interese tijekom procesa stvaranja politika.

Neki autori impliciraju kako deskriptivno predstavništvo implicira supstantivno. Teorija politike prisutnosti sugerira da je prisutnost određene skupine u političkom odlučivanju ključna za stvaranje odluka koje će koristiti toj skupini (Phillips, 2006: 74-91). Samim time ova teorija predviđa vezu između supstantivnog i deskriptivnog predstavništva. Prema tome,

zastupnik, koji je i sam član određene demografske skupine (deskriptivno predstavništvo), bolje će zastupati interese te skupine (supstantivno predstavništvo). U slučaju rodnih skupina to bi značilo da ženske zastupnice imaju najbolju sposobnost predstavljati interese žena. Ovaj argument zasniva se na činjenici da muškarci i žene imaju različito životno iskustvo. To iskustvo među ostalim podrazumijeva razlike u brizi za djecu, obrazovanju, zanimanjima, raspodjeli plaćenog i neplaćenog rada te izloženosti nasilju i seksualnom zlostavljanju. Teorijska je pretpostavka da ženske političarke dijele mnoga od ovih iskustva s ostalim ženama pa će ih stoga adekvatnije predstavljati od muških političara (Wängnerud, 2009: 51-69).

Povezanost deskriptivnog i supstantivnog predstavništva je i empirijski dokazana. Istraživanja pokazuju kako se tijekom procesa stvaranja politika političarke u većoj mjeri zalažu za žene i predstavljaju njihove interese u većoj mjeri nego političari (Reingold, 2008: 128-147). Na osnovi ovih nalaza može se zaključiti kako je podzastupljenost žena u vlasti (nedovoljno deskriptivno predstavništvo) problematična jer implicira zanemarivanje interesa velike skupine birača (nedovoljno supstantivno predstavništvo), što dovodi u pitanje kvalitetu predstavničke demokracije nekog sustava, a samim time i ulaznu legitimnost takvog sustava.

Ipak, postoje i pojedina istraživanja koja ne nalaze vezu između broja žena u parlamentima i supstantivnog predstavništva žena (Cowper-Coles, 2020: 50-68). Treba napomenuti i kako je sporno što su to „ženski interesi“ te kako u rodnim studijima postoji kritika elitizma koja pretpostavlja da se ženski interesi nameću „odozgo prema dolje“. Kritizira se i zanemarivanje intersekcionalnosti, odnosno zanemarivanje činjenice da se žensko iskustvo razlikuje ovisno o etnicitetu, dobi i klasi (Wängnerud, 2009: 51-69), pri čemu se u politici interes žena svodi na interes samo najprivilegiranijih žena. Osim toga, važno je razumjeti i kako deskriptivno predstavništvo ne mora nužno biti potrebno, niti dovoljno, za ostvarivanje supstantivnog predstavništva žena, kao ni veće sveukupne demokratičnosti sustava (Cowper-Coles, 2020: 50-68). Unatoč ovim kritikama, ali i činjenici da je potrebno dublje ispitivati empirijsku korelaciju ovih dvaju koncepata, teorijska pretpostavka da je deskriptivno predstavništvo žena u vlasti nužno za ulaznu legitimnost sustava i dalje vrijedi.

Osim što zastupljenost žena u vlasti može pridonijeti ulaznoj legitimnosti sustava, u smislu boljeg demokratskog predstavništva građana, njihova zastupljenost pridonosi i izlaznoj legitimnosti sustava, u smislu učinkovitosti vlasti. Važnost pojedine skupine za ulaznu

legitimnost puno je jednostavnije pokazati nego njihovu važnost u izlaznoj legitimnosti jer je efektivno vodstvo izuzetno komplicirano mjeriti te stoga ne postoji veliki broj istraživanja na ovu temu. Ipak, ona istraživanja koju jesu provedena, sva ukazuju na činjenicu da žene na vlasti pridonose njezinoj učinkovitosti. Kao kriterije učinkovitosti vlasti ovaj rad uzima ekonomski razvoj neke političke zajednice i zdravlje, odnosno smrtnost njezinih članova. Ovi su kriteriji odabrani polazeći od ideje da je glavni cilj vlasti zaštititi živote članova neke zajednice te im osigurati što višu kvalitetu života.

Što se tiče zaštite života građana, pojedina istraživanja pronalaze kako povećanje broja žena na vlasti unutar jedne države vodi do boljeg zdravlja odraslih i djece te nižih stopa mortaliteta. Povrh toga, postoje dokazi koji navode da države u kojima žene imaju veću političku moć imaju manju vjerojatnost ići u rat i počiniti kršenja ljudskih prava poput političkog zatvaranja i mučenja. Nadalje, prisutnost žena u zakonodavnoj vlasti dovodi do dugotrajnijeg mira i smanjenje razina konflikta, iako treba napomenuti kako ovaj efekt nije zamijećen na razini izvršne vlasti (Cowper-Coles, 2020: 54-55).

O korelaciji ekonomskog prosperiteta i roda političara na vlasti nedostaje istraživanja. Jedan primjer je istraživanje provedeno u Indiji, gdje je pokazano kako su žene u zakonodavstvu digle ekonomski performans u svojim izbornim jedinicama za 2.3 postotna boda više od muških članova zakonodavne vlasti (Baskaran i dr, 2023: 1-64).

Potreban je oprez kod grupiranja muškaraca i žena u homogene kategorije te je važno imati na umu kako je postotak žena na pozicijama vlasti mnogo manji od broja muškaraca, što dodatno otežava ovakva istraživanja (Somvichian-Clausen, 2020). Treba imati na umu i kako je u mnogim od ovih istraživanja kontekst bio važan faktor (Cowper-Coles, 2020) te nedostaje sveobuhvatnih istraživanja o efikasnosti političara na vlasti ovisno o njihovu rodu. Osim toga, budući da na svijetu nema mnogo parlamenata gdje žene prevladavaju, nije poznato kako bi na vodstvo utjecao nedostatak muških zastupnika. Imajući to na umu, može se pretpostaviti kako bi i bez muških vođa vlast mogla biti manje učinkovita. Osim toga, i u vidu ulazne legitimnosti, sustav ne bi bio legitiman bez deskriptivnog predstavništva muškaraca. Stoga, navedene se nalaze ne treba uzimati kao argument protiv zastupljenosti muškaraca u vlasti te ovaj rad polazi od pretpostavke kako je za adekvatno političko vodstvo države potrebno političko predstavništvo svih njezinih građana u tijelima vlasti.

2.2. Uzroci podzastupljenosti žena

Postoji niz mogućih odgovora na pitanje uzroka podzastupljenosti žena u vlasti. Neki smatraju da se radi o institucionalnim problemima dok se drugi fokusiraju na neposredne uzroke kao što su manja uključenost samih žena u politiku, antiženska rodna pristranost stranaka ili antiženska rodna pristranost birača.

Institucionalni čimbenici važno su područje istraživanja uzroka nejednakosti između muškaraca i žena u politici. Tako u svojem preglednom članku Heuer i Rangel (2020) govore o tome na koji način institucionalni čimbenici kao što su tip režima, izborni sustav, podrška elita i nedržavne institucije mogu utjecati na uključenost žena u politiku.

Iako institucionalni problemi argumentirano utječu na sve aspekte funkcioniranja društva, fokus će ovdje ipak biti posvećen neposrednim uzrocima podzastupljenosti, koje je mnogo lakše proučavati i ispitivati. Tako se primjerice može postaviti pitanje jesu li za podzastupljenost žena u vlasti krive same žene za koje se može pretpostaviti da su jednostavno manje zainteresirane za politiku. Iako istraživanja generalno pokazuju kako je interes žena za politiku doista niži od interesa muškaraca (Galligan i Buckley 2023), Ferrín i dr (2020: 473-489) ukazuju na ograničenja ovakvih istraživanja. Oni pokazuju kako nije točno da su žene u tolikoj mjeri manje zainteresirane za politiku, već se interesi muškaraca i žena u politici jednostavno razlikuju. Jaz u njihovu mjerenom interesu za politiku se smanjuje kada se uzme u obzir činjenica da žene pri ocjeni vlastitog političkog interesa svoje specifične političke interese u velikoj mjeri uopće ne doživljavaju kao politička pitanja (Ferrín i dr, 2020: 473-489).

Argument nezainteresiranosti žena za politiku kao opravdanje niske predstavljenosti žena u Hrvatskom kontekstu dovodi u pitanje i činjenica da su Hrvatice u većoj mjeri zainteresirane za politiku od žena, ali i muškaraca ostalih zemalja Europske unije. U jednom istraživanju na ovu temu gotovo pola ispitanica je izjavilo da su bliske nekoj od političkih stranaka, što je gotovo jednako odgovoru muških ispitanika. Unatoč tome, mjereni broj žena aktivno uključenih u politiku bio je malen (Leinert Novosel, 2011: 111-126).

Razlozi zašto se žene u manjoj mjeri uključuju u politiku mogu biti višestruki. Za razumijevanje ovakvog stanja bitan je nalaz kako žene znatno manje vjeruju da su kvalificirane za kandidiranje nego što to za sebe vjeruju muškarci koji imaju iste profesionalne i osobne

karakteristike (Pearson i McGhee 2013: 1-39), što može utjecati na šansu da će se one doista i kandidirati. Nadalje, moguće je i da se žene u manjoj mjeri uključuju u politiku kako bi izbjegle neželjenu javnu pažnju, s obzirom na to da mediji posvećuju više pažnje izgledu i osobnom životu političarki te ih u većoj mjeri pokrivaju negativno od muških političara (Van der Pas i Aaldering, 2020: 114-143). U Hrvatskoj pak kao glavni razlog neuključivanja u politiku žene navode postojanje predrasuda o sudjelovanju žena u politici (Leinert Novosel, 2011: 111-126).

Budući da se predrasude ističu kao bitna prepreka u sudjelovanju žena u politici, bitno je sagledati koji su to akteri koji bi mogli imati takve predrasude. Jedan od aktera značajnih za ishode političkih procesa su političke stranke. Iz tog razloga, antiženska pristranost stranaka također može biti važan uzrok podzastupljenosti žena. Ta pristranost se primjerice manifestira tako što stranke često koriste žene kao „žrtvene janjce“ ističući ženske kandidate u onim izbornim jedinicama u kojima stranka ionako ima male šanse za pobjedu (Thomas i Bodet, 2013: 153-166). Osim toga, stranački čelnici na izborima predlažu manje kandidatkinja te ih stavljaju pred kraj stranačkih listi (Baskaran i Hessami, 2018: 95-121). To je slučaj i u Hrvatskoj gdje je na posljednjim parlamentarnim izborima većina utjecajnih stranaka ženske kandidatkinje stavljala na dno kandidacijskih listi (Kučer, 2024). U Hrvatskom slučaju postojanje antiženske pristranosti stranaka može se argumentirati i činjenicom da stranke u maloj mjeri nominiraju ženske kandidatkinje na kandidacijskim listama. Iako hrvatski zakon propisuje kvotu od minimalno 40% udjela žena na izbornoj listi, ta kvota nije bila zadovoljena na 23.3% listi na parlamentarnim izborima 2020. godine (Ravnopravnost.gov.hr, 2023) te na 19.4% listi 2024. godine (Kučer, 2024).

Ipak, ovi nalazi ne moraju značiti da stranke same imaju rodne pristranosti. Moguće je da su birači ti koji imaju antiženski rodnu pristranost pa je isticanje muških kandidata samo racionalni izbor stranaka koje očekuju takvo ponašanje birača. Isto tako, ni političarke same neće uložiti trud i sredstva potrebna za političko natjecanje ako ionako očekuju diskriminaciju od birača (Baskaran i Hessami, 2018: 95-121). Iz tih razloga potrebno je sagledati u kojoj mjeri birači diskriminiraju žene na izborima. Kako su u demokraciji ipak sami birači ti koji u konačnici biraju kandidate koji će obavljati političku dužnost, ovaj će rad staviti fokus na istraživačko pitanje postoje li rodne pristranosti birača u percepciji političkih kandidata.

Postojeća istraživanja generalno ukazuju na to da rodni stereotipi birača štete ženskim kandidatkinjama na izborima (Dolan i Lynch, 2014: 656-676). Zanimljivo je da nalazi u SAD-u sugeriraju da kada se žene kandidiraju za Kongres, one pobjeđuju jednako često kao i muškarci. Ipak, pokazano je da su te ženske kandidatkinje kvalificiranije i posjeduju više kvaliteta koje birači cijene, kao što su iskustvo, kompetentnost, integritet i vještine rješavanja problema, od muških kandidata. One usto prikupljaju i više novca za kampanju od muških kandidata, što je bitan faktor za pobjedu u američkom izbornom procesu. Kada se uzmu u obzir ove varijable te se uspoređuju kandidati i kandidatkinje koji su podjednako kvalificirani, žene dobivaju manju podršku birača nego što bi se inače očekivalo (Pearson i McGhee 2013: 1-39; Fulton, 2018: 1-24). No čak i neka eksperimentalna istraživanja u kojima su kandidati opisani potpuno jednako pokazuju da ne postoji povezanost roda kandidata i šanse da će ispitanik za njega glasati (Okimoto i Brescoll, 2010: 923-936), a neka pak nalaze da birači u većoj mjeri biraju ženske kandidate (Carson i dr, 2019: 439-455). Sve u svemu, nalazi su različiti pa je ovu temu potrebno i dalje istraživati.

Osim što je bitno sagledati postoji li pristranost birača u smislu njihove spremnosti da glasaju za kandidate ovisno o rodu kandidata, potrebno je proučiti postoje li rodne pristranosti u pojedinim dimenzijama percepcije kandidata koje su ključne za njegovu ocjenu. Iako je mnogo literature posvećeno ovoj temi, i dalje uglavnom ostaje otvoreno pitanje koji su specifični aspekti političkih kandidata najutjecajniji u predviđanju biračkog ponašanja, a posebice kada se u obzir uzme i rod kandidata. Ipak, u literaturi se često kao utjecajni aspekti pojavljuju iskustvo (Freier i Thomasius, 2016: 875-910; Kam i Simas, 2012: 747-760), ideologija (Costa i Ferreira da Silva, 2015: 1226-1250; Kurtbaşı, 2015: 197-210), integritet (Laustsen i Bor, 2017: 96-107), ambicioznost (Okimoto i Brescoll, 2010: 923-936), dopadljivost (Redlawsk i Lau, 2006: 187-208) i kompetentnost kandidata (Ditonto, 2017: 301-325; Funk, 1999: 700-720; Funk, 1996: 1-24). Budući da je percepcija kompetentnosti ovisno o rodu kandidata različita s obzirom na to o kojim se politikama radi, posebnu pozornost treba posvetiti i kompetentnosti kandidata u bavljenju pojedinim *policy* pitanjima (Clifford, 2018: 240-247; Lutz i Sciarini, 2016: 5-14).

2.3. Pregled literature i shodne hipoteze

Kako je već navedeno, iako istraživanja generalno pokazuju da birači imaju antiženske pristranosti pri izboru političkih kandidata, neka od njih ove nalaze dovode u pitanje. Budući da u Hrvatskoj ne postoje istraživanja na ovu temu, nije u potpunosti jasno kakve je rezultate moguće očekivati. Na hrvatskim lokalnim izborima 2021. žene su činile 44% kandidata za županijsku skupštinu, 18% za župana, 44% za gradsko/općinsko vijeće i 17% za gradonačelnika/načelnika, a ostvarile su samo 30% mjesta u županijskim skupštinama, 10% na mjestu župana, 28% u gradskim/općinskim vijećima i 11% na mjestu gradonačelnika/načelnika (Ravnopravnost.gov.hr, 2021). Slično tome, stranke i koalicije, koje su prema anketama i procjenama imale šanse osvojiti mandate na parlamentarnim izborima 2024., imale su u prosjeku 42% žena na izbornim listama, dok ih je u Sabor izabrano samo 25%. Tek kasnije se zbog izmjene mandata, odnosno stavljanje mandata u mirovanje pojedinih zastupnika, broj žena u Saboru digao na 33% (Kučer, 2024).

Za to se mogu kriviti stranke koje najčešće stavljaju žene na niža mjesta izbornih listi i često ne zadovoljavaju princip rodnog pariteta (Broz i Kučer, 2020). Unatoč tome što stranke igraju ulogu u odabiru koji će političari s njihovih listi vršiti političke funkcije, u Hrvatskoj i birači sami imaju mogućnost izbora pojedinih kandidata korištenjem preferencijskog glasa na parlamentarnim izborima (Mpu.gov.hr, 2023). Ipak, iako se u Hrvatskoj preferencijalni glas relativno često rabi, primarno se njime koristi kako bi se potvrdio izvorni stranački poredak, a ne da bi se u njega interveniralo (Čular, 2023: 9-37). Samo u rijetkim slučajevima su kandidatkinje osvojile mandate upravo zahvaljujući preferencijskim glasovima (Šinko, 2016: 3-10). Ovi podatci sugeriraju da su u Hrvatskoj ipak birači sami dijelom zaslužni za podzastupljenost žena na vlasti. Ovaj argument vrijedi i kod lokalnih izbora. Iako su obično stranke te koje nominiraju kandidate, činjenica da se gradonačelnici/načelnici i župani biraju izravno, također implicira kako su birači ti koji u nedovoljnoj mjeri glasaju za ženske kandidatkinje (Zakon.hr, 2024). Zato se za kontekst Hrvatske postavlja hipoteza;

H1: Ispitanici će u većoj mjeri biti spremni glasati za muškog kandidata.

Osim što je važno razumjeti jesu li birači u većoj mjeri voljni glasati za muškog nego ženskog kandidata, potrebno je razumjeti i kakve oni izborne šanse pripisuju kandidatima ovisno o rodu kandidata. Carson i dr. (2019: 439-455), čije istraživanje pokazuje kako su

ispitanici ustvari u većoj mjeri spremni glasati za ženske kandidate, nalaze da bez obzira na to oni smatraju kako kandidatkinje imaju manje šanse pobijediti na izborima. Potencijalan uzrok tome može biti da ispitanici očekuju antižensku rodnu pristranost od ostalih birača na izborima. Ovo postaje problem kada se uzme u obzir teorija racionalnog izbora. Prema njoj birači glasaju za onog kandidata za kojeg misle da ima šanse osvojiti mandat kako njihov glas ne bi bio uzaludan (Feddersen, 2004: 99-112). Prema tome čak i birači koji su u teoriji spremni glasati za ženske kandidatkinje, potencijalno to neće napraviti jer ne vjeruju da ona ima izgleda pobijediti zbog pristranosti ostalih birača. Kako bi se teza Carson i dr. provjerila na Hrvatskom kontekstu, postavlja se teza;

H2: Ispitanici će muškom kandidatu pripisati veće izborne šanse.

Nadalje, ako se doista pokaže da postoji pristranost birača na izborima, potrebno je razumjeti u kojim specifičnim aspektima ocjene političkog kandidata postoje pristranosti koje štete ženama. Jedna od ključnih dimenzija koja utječe na šanse da će birač glasati za određenog kandidata je kompetentnost kandidata (Clifford, 2018: 240-247; Lutz i Sciarini, 2016: 5-14). Pojedina istraživanja pokazuju kako se ženske političke kandidatkinje percipira kao manje kompetentne od muških kandidata što ženske političarke može staviti u nepovoljan položaj zbog važnosti percipirane kompetentnosti u ocjenjivanju kandidata (Ditonto, 2017: 301-325).

Ipak, mnoga istraživanja ne pronalaze da ljudi kompetentnost kandidatkinja ocjenjuju lošije od kandidata. Carson i dr. (2019: 439-455) pokazuju da se ženske kandidatkinje, suprotno očekivanjima, percipira kao nešto sposobnijima od muških kandidata, iako ispitanici u manjoj mjeri očekuju kako će one na kraju doista i ostvariti dobre rezultate. Huddy i Capelos (2002: 29-53) pak navode da se žene koje su opisane kao kompetentne percipira jednako kompetentnima kao i muškarce koji su opisani na isti način. Na osnovu navedene literature postavlja se hipoteza;

H3: Ispitanici će muškog i ženskog kandidata percipirati kao jednako kompetentne.

Unatoč nejasnim nalazima na temu percepcije generalne kompetentnosti kandidata, postoji generalni konsenzus o percepciji kompetentnosti u pojedinim *policy* pitanjima ovisno o rodu. Tako se ženske političarke smatra kompetentnijima od muških u bavljenju „pitanjima suosjećanja“ kao što su obrazovanje, zdravstvena skrb, siromaštvo i briga o djeci (Ditonto,

2017: 301-325; Dolan, 2010: 69-88; Huddy i Terkildsen, 1993: 119-147). Osim Carson i dr. (2019: 439-455) koji nalaze kako se kandidatkinju percipira kompetentnijom u pitanjima obrane, ostala istraživanja na ovu temu ukazuju na to da je muški kandidat taj kojemu se pripisuju veće kompetencije u pitanjima obrane (Dolan, 2010: 69-88; Huddy i Terkildsen, 1993: 119-147; Okimoto i Brescoll, 2010: 923-936).

Bitno je naglasiti kako na percipiranu kompetentnost u određenim *policy* pitanjima ne utječe samo rod sam po sebi, već i karakteristike koje se pripisuju kandidatu s obzirom na rod. Ako se i muškog i ženskog kandidata opiše s više „muževnih“ karakteristika, percipirat će ih se kao sposobnijima u bavljenju pitanjima obrane od onih kandidata opisanih „ženskim“ karakteristikama. U slučaju kada su oboje opisani ženskim karakteristikama percipirat će ih se kao boljima u bavljenju socijalnim pitanjima. No čak i kada su i ženski i muški politički kandidati opisani istim rodnim karakteristikama, na njihovu percipiranu kompetentnost u ova dva *policy* pitanja i dalje donekle utječe njihov rod (Huddy i Terkildsen, 1993: 119-147).

Bavljenje javnom upravom također je bitan aspekt političke vladavine. Nisu dostupna istraživanja o tome koliko se kompetentnim percipiraju političari ovisno o njihovu rodu u pitanjima javne uprave pa se ne mogu dovoditi pretpostavke o pristranostima birača u ovom aspektu. Na osnovu svega navedenog, postavljaju se sljedeće hipoteze;

H3.1: Ispitanici će žensku kandidatkinju percipirati kompetentnijom u socijalnim pitanjima.

H3.2: Ispitanici će muškog kandidata percipirati kompetentnijim u obrambenim i ekonomskim pitanjima.

H3.3: Ispitanici će muškog i ženskog kandidata percipirati kao jednako kompetentne u pitanjima javne uprave.

Sljedeća dimenzija koja je bitna za biračevu procjenu kandidata je dopadljivost kandidata. Iako postoje mnoga istraživanja koja ispituju kako se percipira dopadljivost političara, ona obično koreliraju dopadljivost sa specifičnim varijablama kao što su stilovi komunikacije (Hargrave, 2003: 327-345), ambicioznost kandidata (Saha i Catalano Weeks, 2022: 779-805) ili izbijanje skandala (Stilwell i Utych, 2022: 131-143). Ovaj se rad neće koristiti vizualnim sadržajima niti davati detaljne informacije o kandidatima pa nije jasno

kakve rezultate treba očekivati po ovom pitanju. Ipak, budući da dopadljivost kandidata uvelike utječe na šansu da će birači za njega glasati (Redlawsk i Lau, 2006: 187-208), a već je navedena pretpostavka da su birači u većoj mjeri spremni glasati za muške kandidate, može se pretpostaviti kako je jedan od razloga za to i činjenica da im se muški kandidati više dopadaju;

H4: Ispitanici će muškog kandidata percipirati kao dopadljivijeg.

Sljedeći aspekt koji je važan za ocjenu kandidata je percepcija njegova integriteta (Laustsen i Bor, 2017: 96-107). Kod ovog aspekta zanimljivo je da postoje nalazi koji sugeriraju da se žene stereotipizira kao etičnije i manje sklone korupciji (Barnes i Beaulieu, 2014: 365-391). Ipak to uvjerenje ne prevladava u tolikoj mjeri u kojoj se to često prezentira (Benstead i Lust, 2018: 83-104). Kako bi se ova tvrdnja provjerila u Hrvatskom kontekstu, postavlja se hipoteza;

H5: Ispitanici će žensku kandidatkinju percipirati kao moralniju.

Ambicija za političkom moći nužna je za osvajanje političkih pozicija (Dynes, Adam i dr, 2019: 309-336) pa je stoga bitno razumjeti i kako pretenzija na moć, odnosno ambicioznost, utječe na biračevo mišljenje o kandidatu. Tijekom pregleda literature nisam iznašla odgovarajuća istraživanja koja nalaze da se političke kandidate percipira kao manje ili više ambiciozne ovisno o njihovom rodu te se stoga postavlja se sljedeća hipoteza;

H6: Ispitanici će muškog i ženskog kandidata percipirati kao jednako ambiciozne.

Laustsen i Bor (2017: 96-107) spominju vodstvo kao još jednu važnu karakteristiku koja ima utjecaja na izborne šanse političara. Pokazano je kako se žene percipira kao da imaju manje karakteristika vođa od muškaraca te kako se muškarce percipira kao prirodne vođe. Shodno tome, istraživanje u kojem se pitalo sudionike da ocjene sposobnost vodstva muškaraca i žena te za njih iznesu preporuke za promaknuće, pokazuje kako su sudionici trebali više dokaza o sposobnosti vodstva ženske kandidatkinje prije nego bi je preporučili za promaknuće naspram muškog kandidata (Prime i dr, 2018: 171-210). Na osnovi ovih nalaza postavlja se hipoteza;

H7: Ispitanici će muškog kandidata percipirati kao boljeg vođu.

Iskustvo je još jedan aspekt koji je bitan za ocjenu političkog kandidata (Freier i Thomasius, 2016: 875-910; Kam i Simas, 2012: 747-760), stoga je zanimljivo što Campbell i Cowley (2014: 745-765) u svom eksperimentalnom istraživanju nalaze kako se žensku kandidatkinju percipira kao manje iskusnu naspram muškog političkog kandidata koji je opisan na identičan način. Shodno tome slijedi hipoteza;

H8: Ispitanici će muškog kandidata percipirati kao iskusnijeg.

Posljednji aspekt važan za izbor kandidata je njegova ideologija. Pokazano je kako se birači koriste rodnim stereotipima kako bi zaključili ideologiju političkih kandidata, pri čemu se žene percipira kao liberalnije, a muškarce kao konzervativnije. To može imati posljedice na izbore na način da, kada se kandidatkinje lijevih stranaka percipira kao ljevijske nego što jesu, one gube na podršci jer su percipirane kao ideološki udaljenije od prosječnog birača. S druge strane, kandidatkinje ideološki desnih stranaka mogu dobiti na podršci jer ih se percipira kao manje konzervativne, a time i bliže prosječnom biraču (Koch, Jeffrey W., 2000: 414-429). Kako bi se ovi nalazi provjerili u hrvatskom kontekstu, sljedeća hipoteza glasi;

H9: Ispitanici će muškog kandidata percipirati kao desnije orijentiranog, a žensku kandidatkinju kao ljevijske orijentiranu.

Zanimljivo je pogledati i koji su to pojedinci kod kojih su prisutne veće razine antiženske pristranosti. Postoje nalazi koji sugeriraju da ženski ispitanici ocjenjuju muške i ženske političke kandidate jednako, dok muškarci percipiraju muške kandidate kao kompetentnije, ali i nalazi koji sugeriraju da su muškarci ti koji kandidate procjenjuje jednako bez obzira na rod, dok žene preferiraju žene kandidate (Lewis i Bierly, 1990: 1-12). Anzia i Bernhard (2022: 1544–1563) također navode kako ženske kandidate u većoj mjeri podržavaju žene. Imajući ove tvrdnje na umu, pretpostavka je da će žene pokazivati manje razine antiženskih pristranosti pri ocjeni kandidata.

Zanimljivo je proučiti i postoji li korelacija između ideologije ispitanika načina na koji oni percipiraju muške, odnosno ženske izborne kandidate. Carson i dr. (2019: 439-455) pokazuju kako oni koji preferiraju radničke i „zelene“ stranke u većoj mjeri podržavaju ženske kandidatkinje.

Nadalje, iako Toplak i dr. (2017: 541-554) ne pronalaze dosljednu povezanost dobi i korištenja heuristika i pristranosti, istraživanje iz 1998. godine (Dolan, 1998: 272-293) pokazuje kako stariji birači, suprotno očekivanjima, imaju veće šanse da će glasati za ženske kandidate od mlađih birača.

Budući da ne postoji veliki broj istraživanja na ovu temu, ostaje pitanje kakva je korelacija ovih demografskih aspekata i antiženskih pristranosti te koji od ovih aspekata je ključan za razumijevanje očekivane razlike u biračkim preferencijama. S obzirom na to, ovo ostaje otvoreno empirijsko pitanje koje će se provjeriti u istraživanju. Ipak, na osnovi dostupne literature proizlazi hipoteza:

H10: Ljevijski politički orijentirani, stariji i ženski birači pokazuju manje razine antiženskih pristranosti.

3. Metodologija

Kako bi se ispitale navedene hipoteze, koristio se kvazi-eksperimentalni dizajn s nezavisnom varijablom roda kandidata i nizom zavisnih varijabli na kojima su se procjenjivali kandidati. Ispitanici su ocjenjivali kandidata ili kandidatkinju, ovisno o skupini, ne znajući da postoji još jedna eksperimentalna skupina koja ocjenjuje drugog kandidata. Oni su tako privremeno bili zavarani te nisu znali da se ustvari njihovim odgovorima mjere rodne pristranosti u percepciji izbornih kandidata. Nakon ispunjavanja ankete od ispitanika se tražio pristanak za sudjelovanje u istraživanju gdje je bila iznesena stvarna svrha istraživanja, te su ispitanici mogli odlučiti jesu li voljni da njihovi odgovori budu korišteni u analizi. O cijelom procesu je bilo obaviješteno i Etičko povjerenstvo Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu koje je odobrilo istraživanje.

Podaci su se prikupljali *online* anketom u lipnju 2024. godine. Ispitanici su bili podijeljeni u dvije grupe. Jednoj grupi je u prvom dijelu ankete bio predstavljen profil političkog kandidata imena Petar Tović dok je drugoj grupi bio predstavljen profil političke kandidatkinje imena Petra Tović. Profili su bili identični osim što je promijenjen rod kandidata, pri čemu oba političara nisu stvarne ličnosti, već su hipotetski kandidati izmišljeni za potrebe ovog istraživanja. Iako ima svoje nedostatke, metoda eksperimenta odabrana je umjesto ocjenjivanja stvarnih političara kako na rezultate ne bi utjecale druge varijable, odnosno

faktori, koji su prisutni u stvarnom političkom natjecanju. Profili su napisani tako da se kandidati čine što više politički centristički, kako ideologija kandidata ne bi utjecala na percepciju birača. Profili kandidata glasili su ovako:

„Petar/Petra Tović je nakon završetka diplomskog studija započeo/la karijeru u privatnom sektoru gdje je ostvario/la iznimne rezultate. Nakon dugogodišnje karijere u privatnom sektoru zaposlio/la se u Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, gdje je brzo napredovao/la do pozicije načelnika sektora. U narednim se godinama Petar/Petra Tović odlučio/la posvetiti politici. Članovi stranke su ga/ju prepoznali kao veoma predanu i motiviranu osobu. Kao član/ica stranke vršio/la je razne političke funkcije u kojima se pokazao/la izrazito sposobnim/om. Petar/Petra Tović je kroz svoj rad uložio/la znatne napore u segmentu zaštite i sigurnosti, a zalaže se i za ostvarivanje dostupnog i efektivnog socijalnog sustava. Posvetio/la se i povećanju BDP-a te unapređenju gospodarstva. Osim toga, znatan fokus u svojoj karijeri stavlja i na digitalizaciju javne uprave te uspostavljanje efikasnije javne službe.“

Zavisne varijable ovog istraživanja bile su ocjene kandidata u raznim aspektima na osnovu profila kandidata. Spremnost glasanja mjerena je pitanjem „Koja je vjerojatnost da biste glasali za ovog kandidata na navedenim izborima?“, nakon kojega je ponuđen niz razina vlasti. Osim toga, ispitanici su odgovarali i na pitanje „Koja je vjerojatnost da biste glasali za stranačku listu/koaliciju koja je ovog kandidata predložila kao budućeg predsjednika Vlade?“ Spremnost glasanja za kandidate na svim navedenim razinama ispitanici su ocjenjivali od 1 do 5, pri čemu je veći broj označavao veću spremnost glasanja za kandidata. Osim što je spremnost glasanja bila mjerena na svakoj razini vlasti zasebno, stvorena je i nova varijabla „glasanje prosjek“, koja označava prosjek spremnosti glasanja za kandidate na svim razinama vlasti.

Razina u kojoj ispitanici vjeruju da bi kandidat imao šanse pobijediti na pojedinom izborima bila je mjerena pitanjem „Smatrate li da ovaj kandidat na navedenim izborima ima šanse osvojiti naredne političke funkcije?“, nakon čega su ponuđene razne razine vlasti. Percipirane šanse ispitanici su također ocjenjivali između 1 i 5, gdje je 1 označavalo najmanju, a 5 najveću percipiranu vjerojatnost da će kandidat osvojiti pojedine izbore. Osim što je spremnost glasanja bila mjerena na svakoj razini vlasti zasebno, ovdje je također stvorena nova

varijabla „šanse prosjek“, koja označava prosjek percipiranih šansi kandidata na svim razinama vlasti.

Ispitanici su ocjenjivali i karakteristike kandidata u pitanju „Molimo procijenite kandidata prema sljedećim karakteristikama“. Mjerene karakteristike bile su: moralan, ambiciozan, iskusen, dobar vođa, kompetentan, kompetentan za socijalna pitanja, kompetentan za ekonomska pitanja, kompetentan za pitanja obrane i sigurnosti te kompetentan za pitanja javne uprave. Karakteristike su ispitanici ocjenjivali od 1 do 5, pri čemu 1 znači da karakteristika ne opisuje kandidata, a 5 da karakteristika opisuje kandidata. Dopadljivost kandidata se mjerila pitanjem „Koliko Vam se kandidat dopada?“, pri čemu je ocjena 1 označavala da se ispitaniku kandidat uopće ne dopada, a 5 da mu se jako dopada. Stvorena je i nova varijabla „prosjek karakteristika“, koja označava prosječnu ocjenu svih kandidatovih karakteristika.

Posljednja zavisna varijabla bila je ideologija kandidata. Percipirana ideologija kandidata bila je mjerena pitanjem „Gdje biste kandidata smjestili na političkoj ljestvici?“, pri čemu je 1 označavalo izrazito lijevo, a 9 izrazito desno.

U narednom dijelu upitnika ispitanici su iznijeli nekoliko podataka o sebi, koji uključuju njihov rod, dob, najviši završeni stupanj obrazovanja, primanja te bliskost nekoj političkoj stranci. Ispitanici su iznijeli i svoju ideološku poziciju na ljestvici lijevo-desno između brojeva 1 i 9. Oni koji su se identificirali brojevima od 1 do 4 grupirani su kao lijevo orijentirani, a ispitanici koji su obilježili brojeve između 6 i 9 grupirani su kao desno orijentirani. Ispitanici su odgovorili i na pitanja na koliko od četiriju posljednjih izbora su izašli (parlamentarni, predsjednički, lokalni, izbori za EU parlament). Svaki izlazak na izbore označen je brojem 1 pa su ispitanici na varijabli izlaznost ostvarili rezultate između 0 i 4. Mjerena je i politička sofisticiranost ispitanika kroz pitanja o političkom znanju: „U kojoj od navedenih skupina država su sve tri države članice EU?“, „Koja dva aktera jedina mogu promijeniti Ustav RH?“ i „Kako se biraju ministri u Vladi?“. Svaki točan odgovor označen je jednim bodom pa su tako na varijabli politička sofisticiranost ispitanici ostvarili ukupan rezultat između 0 i 3.

Naposljetku, mjerena je i razina eksplicitne rodne pristranosti ispitanika dvama pitanjima. Prvo je glasilo „Smatrate li da su ženski ili muški političari bolji u vršenju vlasti?“

te su na ljestvici od 5 opcija ispitanici birali smatraju li kandidate određenog roda uvelike ili nešto boljima ili ih smatraju jednako dobrima u vršenju vlasti. Drugo pitanje bilo je „Biste li radije glasali za muškog ili ženskog izbornog kandidata kojima su sve ostale karakteristike jednake?“ gdje su ispitanici odgovarali bi li radije ili vjerojatno radije glasali za kandidata određenog roda ili ne bi davali prednost ni jednom kandidatu naspram drugoga. Broj 1 je u oba slučaja označavao preferenciju muških političara, a 5 ženskih. Navedene osobne informacije o ispitanicima u analizi su korištene kako bi se utvrdile sličnosti i razlike samih sudionika dvaju eksperimentalnih skupina, a neki od njih su korišteni i kao kontrolne, odnosno intervenirajuće varijable.

4. Rezultati

U istraživanju je sudjelovalo 214 ispitanika. Troje od njih nije pristalo da se njihovi odgovori koriste za analizu u svrhu ovog istraživanja. Od ostalih 211, prvu grupu, nazvanu „kandidat“, činilo je 100 ispitanika koji su ispunjavali anketu u kojoj su ocjenjivali muškog izbornog političkog kandidata. Drugu grupu, nazvanu „kandidatkinja“, činilo je 111 ispitanika koji su ispunjavali anketu u kojoj su ocjenjivali žensku izbornu političku kandidatkinju. Žene su činile ukupno 62.8% sudionika, a muškarci 37.2%. Dob sudionika bila je između 19 i 71 godine, a prosječna dob bila je 39.8 godina. Većina ispitanika (51.7%) bila je prosječnog materijalnog statusa.

Između dvije skupine ispitanika nije postojala statistički značajna razlika u rodu, primanjima, ideologiji, bliskosti nekoj stranci, izlaznosti na izbore, političkoj sofisticiranosti i eksplicitno izraženoj rodnoj pristranosti ($p > 0.05$). Međutim, postojala je statistički značajna razlika u dobi ($t = 6.005$; $df = 209$; $p < 0.001$), pri čemu je prosječni sudionik koji je ocjenjivao muškog kandidata bio 10 godina stariji od prosječnog sudionika koji je ocjenjivao žensku kandidatkinju ($M_{\text{kandidat}} = 45.1$, $M_{\text{kandidatkinja}} = 35.0$). Postojala je i statistički značajna razlika u stupnju obrazovanja sudionika između dvije skupine ($t = -2.209$; $df = 209$; $p = 0.028$), pri čemu je grupa koja je ocjenjivala žensku kandidatkinju bila nešto obrazovanija ($M_{\text{kandidat}} = 4.87$, $M_{\text{kandidatkinja}} = 5.22$). Kako je pronađeno da postoje razlike u ovim aspektima, njih je bilo potrebno uzeti u obzir za analizu zavisnih varijabli. Ipak, u inicijalnoj fazi analizirane su razlike u procjenama kandidata između grupa bez kontrole za navedene sociodemografske varijable.

S obzirom na to da je glavna hipoteza bila da su ispitanici u većoj mjeri spremni glasati za muškog političkog kandidata, bilo je potrebno provesti t-test kako bi se utvrdilo postoje li razlike između skupina u vjerojatnosti da bi ispitanici glasali za kandidate ovisno o rodu kandidata. Osim što su mjerene razlike na pojedinim razinama vlasti (prezentirano u tablicama kao npr. „glasanje općina“), mjerene su i razlike na prosječnoj razini vjerojatnosti glasovanja za opisanim kandidatima („glasanje prosjek“). Vidljivo je iz tablice 1. kako su ispitanici u većini slučajeva u jednakoj mjeri voljni glasati i za muškog i za ženskog kandidata, odnosno kako ne postoji statistički značajna razlika između skupina ($p > 0.05$). Isto tako na prosječnoj razini ne postoji razlika između spremnosti glasanja za kandidata i kandidatkinju. Ipak, na razini izbora za županijsku skupštinu te na izborima za predsjednika ispitanici su u većoj mjeri voljni glasati za žensku kandidatkinju. Stoga, opovrgnuta je teza da su ispitanici u većoj mjeri spremni glasati za muškog političkog kandidata.

Tablica 1. Razlike u spremnosti glasanja između kandidata

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Glasanje općina	3.39	3.57	-1.020	0.309
Glasanje gradonačelnik	3.25	3.37	-0.669	0.505
Glasanje županija	3.15	3.55	-2.363	0.019
Glasanje sabor	3.15	3.46	-1.769	0.078
Glasanje predsjednik	2.42	2.80	-1.982	0.049
Glasanje premijer	3.13	3.39	-1.644	0.102
Glasanje prosjek	3.08	3.36	-1.869	0.063

U teorijskom dijelu rada već je navedeno kako u Hrvatskoj proporcionalno manji broj žena osvaja mandate od broja žena na izbornim listama. Budući da je u Tablici 1. pokazano da ispitanici nemaju negativne rodne pristranosti u spremnosti glasanja prema kandidatkinjama,

postavlja se pitanje koje je alternativno objašnjenje njihova lošijeg uspjeha na stvarnim izborima. Potencijalni odgovor bi mogao biti da birači glasaju za onog kandidata za kojeg je izgledno da će osvojiti mandat kako njihov glas ne bi bio uzaludan. Tako, primjerice, čak i ako pojedinac smatra određenu političarku dobrom kandidatkinjom, racionalno bi bilo zaključiti da ipak neće glasati za nju ako računa da ona neće dobiti dovoljnu podršku ostalih birača.

Iz tog razloga ovo istraživanje je kroz anketu ispitivalo u kojoj mjeri ispitanici smatraju da kandidati imaju šanse osvojiti pojedine izbore. Ako ispitanici smatraju da kandidatkinja ima manje šanse pobijediti na izborima od kandidata, time se može objasniti njihov lošiji uspjeh na stvarnim izborima unatoč činjenici da su u teoriji spremni glasati za kandidatkinje u velikoj mjeri.

Proveden je t-test kako bi se utvrdilo postoje li razlike u tome kako se percipiraju izborne šanse kandidata naspram kandidatkinje na izborima, kako na pojedinim razinama vlasti (npr. „šanse općina“), tako i na prosječnoj razini („šanse prosjek“). Unatoč očekivanjima, u tablici 2. može se vidjeti kako između kandidata i kandidatkinje ne postoji statistički značajna razlika u percipiranoj šansi za pobjedu na izborima niti na jednoj razini vlasti, kao i na kumulativnoj razini ($p > 0.05$). Stoga opovrgnuta je teza da ispitanici smatraju da kandidatkinje imaju manje šanse osvojiti izbore od kandidata.

Tablica 2. Razlike u percipiranim šansama pobjede na izborima između kandidata

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Šanse općina	3.50	3.51	-0.085	0.933
Šanse gradonačelnik	3.11	3.10	0.066	0.947
Šanse županija	3.36	3.33	0.172	0.863
Šanse sabor	3.12	3.14	-0.149	0.882
Šanse predsjednik	2.32	2.58	-1.488	0.138
Šanse premijer	2.27	2.53	-1.507	0.133

Šanse prosjek	2.95	3.03	-0.616	0.539

Vrijedno je zamijetiti kako je razlika u percipiranoj šansi pobjede na izborima između kandidata i kandidatkinju veoma malena ($t=-0.616$; $df=209$; $p=0.539$; $M_{kandidat}=2.95$; $M_{kandidatkinja}=3.03$). Razlika u spremnosti glasanja za kandidate, s druge strane nešto je veća, iako također nije statistički značajna ($t=-1.869$; $df=209$; $p=0.063$; $M_{kandidat}=3.08$; $M_{kandidatkinja}=3.36$). Iz tog razloga proveden je i test korelacije između percipiranih šansi i spremnosti glasanja za kandidata čiji su rezultati vidljivi u tablici 3. Vidljivo je kako je kod kandidata korelacija između percipiranih šansi i spremnosti glasanja za kandidata bila nešto veća nego kod kandidatkinje ($R_{kandidat}=0.736$; $R_{kandidatkinja}=0.703$). Drugim riječima, iako su birači sami voljni glasati za kandidatkinju, oni u manjoj mjeri smatraju da ona ima šanse pobijediti na izborima nego što je to slučaj kod kandidata za koje su oni sami spremni glasati. Bez obzira na to ta razlika je vrlo mala, odnosno obje korelacije su veoma visoke i bliske, pa se stoga na osnovu ove statistike ne može zaključiti da političarke postižu lošije rezultate na izborima zbog kalkuliranja birača o tome kako će ostali birači glasati, odnosno zbog očekivane rodne pristranosti ostalih birača.

Tablica 3. Korelacija percipiranih šansi pobjede na izborima i spremnosti glasanja za kandidate

	Glasanje za kandidata		Glasanje za kandidatkinju	
	Pearsonov r	p	Pearsonov r	p
Šanse prosjek	0.736	<0.001	0.703	<0.001

U teorijskom dijelu rada postavljeno je i nekoliko teza o tome kako se percipiraju pojedine karakteristike političkih kandidata, ovisno o njihovu rodu. Kako bi se te teze ispitalo, t-testom je ispitano postoje li razlike u tome kako se percipiraju karakteristike kandidata, a kako karakteristike kandidatkinje, što je vidljivo u tablici 4. Percipirane razine određene karakteristike označene su u tablici jednom riječju, primjerice „vođa“, a njegove sposobnosti bavljenja pojedinim politikama označene su skraćeno, primjerice „socijalna politika“.

Pokazano je kako ne postoji statistički značajna razlika u tome kako se percipira sposobnost vodstva te kompetentnost upravljanja ekonomijom između kandidata i kandidatkinje ($p > 0.05$). Međutim, u svim ostalim karakteristikama postoje statistički značajne razlike, pri čemu se žensku kandidatkinju percipira kao moralniju, ambiciozniju, iskusniju, dopadljiviju, kompetentniju, kompetentniju u bavljenju socijalnim pitanjima, kompetentniju u pitanjima obrane i sigurnosti te kompetentniju u pitanjima javne uprave. Stoga, potvrđene su hipoteze da se žensku kandidatkinju percipira kao moralniju od muškog kandidata te hipoteza da je se percipira kao kompetentniju u socijalnim pitanjima. Opovrgnute su hipoteze da se političku kandidatkinju percipira kao manje kompetentnu u obrambenim i ekonomskim pitanjima, manje dopadljivu i manje iskusnu od muškog kandidata. Opovrgnute su i teze da se muškog i ženskog kandidata percipira kao jednako ambiciozne, jednako kompetentne i jednako kompetentne u bavljenju pitanjima javne uprave.

Tablica 4. Razlike u percepciji karakteristika između kandidata

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Moralan	3.11	3.45	-2.35	0.020
Ambiciozan	3.94	4.41	-3.59	< .001
Iskusan	3.45	3.77	-2.10	0.037
Vođa	3.13	3.33	-1.33	0.184
Kompetentan	3.51	3.91	-2.73	0.007
Socijalna politika	3.25	3.55	-2.06	0.041

Ekonomska politika	3.44	3.73	-1.90	0.058
Obrambena politika	2.72	3.08	-2.22	0.027
Uprava	3.21	3.61	-2.70	0.008
Dopadljiv	3.35	3.74	-2.90	0.004
Prosjek karakteristika	3.31	3.66	-2.97	0.003

Osim što je bilo potrebno saznati postoji li razlika u percipiranim karakteristikama između kandidata, bilo je bitno otkriti i u kojoj mjeri percepcija tih karakteristika utječe na spremnost glasanja za kandidata. Zato je proveden test korelacije između ocjene kandidatovih karakteristika i spremnosti glasanja za kandidata, što je vidljivo u tablici 5. Pokazano je kako i kod kandidata i kod kandidatkinje postoji statistički značajna veza između svake od ispitanih karakteristika i vjerojatnosti glasanja za kandidate. Ta veza je uvijek bila pozitivna, što znači da što je veća bila ocjena kandidatove karakteristike, to je bila i veća spremnost ispitanika da glasaju za kandidata. Stoga, svaka od navedenih karakteristika percipirana je kao pozitivna, odnosno kao poželjna karakteristika političkih kandidata.

Tablica 5. Korelacija percipiranih karakteristika i spremnosti glasanja za kandidate

	Prosjek glasanja za kandidata		Prosjek glasanja za kandidatkinju	
	Pearsonov r	p	Pearsonov r	p
Moralan	0.581	<0.001	0.493	<0.001
Ambiciozan	0.451	<0.001	0.428	<0.001

Iskusan	0.578	<0.001	0.636	<0.001
Vođa	0.680	<0.001	0.661	<0.001
Kompetentan	0.599	<0.001	0.571	<0.001
Socijalna	0.532	<0.001	0.556	<0.001
Ekonomija	0.620	<0.001	0.599	<0.001
Obrana	0.388	<0.001	0.391	<0.001
Uprava	0.502	<0.001	0.516	<0.001
Dopadljiv	0.690	<0.001	0.645	<0.001

Kada se sumira ocjena svih karakteristika u jednu varijablu „prosjek karakteristika“, veza između ocjene karakteristika i spremnosti glasanja za kandidata gotovo je jednaka kod oba kandidata ($R_{\text{kandidat}}=0.699$; $R_{\text{kandidatkinja}}=0.696$), što je vidljivo u tablici 6. To implicira da su i kod muških i kod ženskih kandidata ispitanici u gotovo jednakoj mjeri spremni glasati za njih na osnovu njihovih karakteristika.

Varijabla „prosjek karakteristika“ korelirana je i s varijablom „šanse prosjek“ kako bi se otkrilo u kojoj mjeri ocjena karakteristika utječe na percipirane šanse pobjede na izbore. Test korelacije je pokazao kako kod oba kandidata postoji statistički značajna povezanost ocjene karakteristika i percipiranih šansi, pri čemu je ta korelacija nešto veća kod kandidata nego kod kandidatkinje ($R_{\text{kandidat}}=0.638$; $R_{\text{kandidatkinja}}=0.531$). Ovo može implicirati da iako ljudi dobro percipiraju karakteristike kandidatkinje, smatraju da ona ima proporcionalno manje šanse osvojiti izbore nego što je to slučaj kod muškog kandidata.

Tablica 6. Korelacija percipiranih šansi pobjede na izborima te karakteristika i spremnosti glasanja za kandidate

	Prosjek karakteristika kandidat		Prosjek karakteristika kandidatkinja	
	Pearsonov r	p	Pearsonov r	p

Šanse prosjek	0.638	<0.001	0.531	<0.001
Glasanje prosjek	0.699	<0.001	0.696	<0.001

Nadalje, ispitanici su ocjenjivali i percipiranu ideologiju kandidata od 1 do 9, gdje je 1 označavala lijevu, a 9 desnu političku orijentaciju. T-testom je pokazano kako se žensku kandidatkinju percipira kao nešto ljeviše orijentiranu, iako ta razlika nije statistički značajna ($p>0.05$), što je vidljivo u tablici 7. Time je opovrgnuta hipoteza da se žensku političku kandidatkinju percipira kao ideološki ljeviše orijentiranu od muškog kandidata.

Tablica 7. Razlike u percipiranoj ideologiji između kandidata

	Kandidat	Kandidatkinja	t	P
Ideologija kandidata	5.10	4.77	1.61	0.109

Naime, kako je već rečeno, između grupe ispitanika koja je ocjenjivala muškog kandidata i grupe koja je ocjenjivala žensku kandidatkinju postoji statistički značajna razlika u dobi i obrazovanju. Samim time svi prethodno navedeni zaključci ne mogu se nedvojbeno uvažavati jer ove demografske razlike među skupinama mogu utjecati na valjanost rezultata. S obzirom na to da je pokazano kako postoje razlike između skupina u dobi i obrazovanju, bilo je potrebno provjeriti jesu li dob i obrazovanje u pojedinim eksperimentalnim skupinama bili u odnosu sa zavisnim varijablama. Kako bi se to provjerilo, u okviru svake skupine napravljen je test korelacije između obrazovanja i zavisnih varijabli te između dobi i zavisnih varijabli.

Test korelacije je pokazao da iako se skupine razlikuju po obrazovanju, ne postoji statistički značajna veza između obrazovanja ispitanika i ocjene kandidata niti u jednom aspektu ($p> 0.05$).

Što se tiče dobi ispitanika, kod muškog kandidata nije postojala statistički značajna veza između dobi i ocjene kandidata niti u jednom aspektu ($p> 0.05$). Kod ženske je pak

kandidatkinje postojala statistički značajna veza između dobi ispitanika i ocjene pojedinih aspekata. Kako je rasla dob ispitanika, vjerojatnost da bi ispitanici u prosjeku glasali za kandidatkinju (u prosjeku svih ispitanih razina vlasti) je padala ($r=-0.229$; $df=109$; $p=0.016$). Jednako tako, kako je rasla dob ispitanika, ocjena njezine kompetentnosti u bavljenju pitanjima obrane i sigurnosti također je padala ($r=-0.230$; $df=109$; $p=0.015$). U ostalim aspektima nije postojala statistički značajna veza između dobi ispitanika i ocjene kandidatkinje ($p>0.05$). Iz ovog razloga bilo je potrebno dalje ispitivati kakva veza postoji između dobi i zavisnih varijabli.

Radi dobivanja detaljnijih nalaza, ispitanici su bili podijeljeni u tri skupine, ovisno o njihovoj dobi. Prvu skupinu su činili mladi ispitanici između 18 i 29 godina ($t=0.401$; $df=72$; $p=0.69$; $M_{\text{kandidat}}=25.0$; $M_{\text{kandidatkinja}}=24.7$). Drugu su činili ispitanici srednje dobi, između 30 i 44 godina ($t=1.53$; $df=44$; $p=0.134$; $M_{\text{kandidat}}=39.1$; $M_{\text{kandidatkinja}}=37.2$). Trećoj skupini pripadali su stariji ispitanici između 45 i 65 godina, s obzirom na to da u grupi koja je ocjenjivala kandidatkinju nije bilo ispitanika starijih od 65 godina ($t=0.442$; $df=85$; $p=0.659$; $M_{\text{kandidat}}=52.2$; $M_{\text{kandidatkinja}}=51.6$).

Iz tablice 8. može se iščitati kako su ispitanici srednje i starije dobi bili jednako spremni glasati za muškog i ženskog političkog kandidata, odnosno kako nije bilo statistički značajne razlike kod te varijable ($p>0.05$). Kod mladih ispitanika je pak pokazano kako su oni u većoj mjeri bili voljni svojim glasom podržati kandidatkinju nego kandidata.

Tablica 8. Razlike u spremnosti glasanja za kandidate ovisno o dobi ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
18-29 godina	3.00	3.59	-2.20	0.031
30-44 godina	3.45	3.12	0.853	0.398
45-65 godina	2.92	3.07	-0.639	0.525

Nadalje, tablica 9. sadrži prikaz t-testa kojim je provjereno postoje li razlike u percipiranim izbornim šansama ovisno o dobi ispitanika te je pokazano kako ne postoji statistički značajna razlika između kandidata i kandidatkinje ni u jednoj dobnoj skupini. Ovaj

nalaz je u skladu s inicijalnim nalazom kako generalno ne postoji razlika u percipiranoj šansi da će kandidat pobijediti na izborima ovisno o rodu kandidata.

Tablica 9. Razlike percipiranih šansi pobjede na izborima ovisno o dobi ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
18-29 godina	3.09	3.10	-0.026	0.979
30-44 godina	3.08	2.81	0.741	0.463
45-65 godina	2.85	3.04	-0.881	0.381

U tablici 10. prikazan je t-test kojim je provjereno postoje li razlike u percipiranim karakteristikama kandidata ovisno o dobi ispitanika te je pokazano kako ne postoji statistički značajna razlika između kandidata i kandidatkinje kod mladih te kod ispitanika srednje životne dobi. Kod starijih je vidljivo da oni smatraju kako kandidatkinja u većoj razini posjeduje navedene karakteristike.

Tablica 10. Razlike u percipiranim karakteristikama ovisno o dobi ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
18-29 godina	3.44	3.97	-1.610	0.112
30-44 godina	3.41	3.39	0.066	0.948
45-65 godina	3.23	3.58	-1.989	0.050

Kako bi se otkrilo igra li rod ispitanika ulogu u percepciji kandidata i kandidatkinje, posebno je analizirano kako ih percipiraju žene, a kako muškarci. Kod muškaraca je pokazano da oni ne rade razliku u spremnosti glasanja, percipiranim šansama za osvajanje izbora, niti u ocjeni karakteristika kandidata, ovisno o rodu kandidata, kao što je vidljivo u tablici 10. Kod ženskih ispitanica je pokazano da iako one ne rade razliku u spremnosti glasanja i percipiranim šansama za osvajanje izbora ovisno o rodu kandidata, postoji statistički značajna razlika u ocjeni karakteristika kandidata, pri čemu one u prosjeku pripisuju veće razine ispitanih karakteristika ženskoj kandidatkinji, kao što je vidljivo u tablici 11.

Tablica 11. Razlike u percepciji kandidata muških ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Glasanje prosjek	3.03	3.37	-1.44	0.155
Šanse prosjek	2.88	3.13	-1.10	0.275
Prosjek karakteristika	3.20	3.51	-1.64	0.106

Tablica 12. Razlike u percepciji kandidata ženskih ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Glasanje prosjek	3.12	3.36	-1.262	0.209
Šanse prosjek	2.99	2.98	0.047	0.962
Prosjek karakteristika	3.38	3.77	-2.592	0.011

T-test je proveden i kako bi se otkrilo postoji li razlika u percepciji kandidata na osnovu njihova roda, kada se uzme u obzir ideološka pozicija ispitanika. U tablici 13. je vidljivo da desno orijentirani ispitanici nisu radili razlike između kandidata u spremnosti glasanja i percipiranih šansi na prosjeku svih ispitanih razina vlasti, niti su drugačije percipirali njihove karakteristike, kada se sve karakteristike spoje u jednu varijablu. Ispitanici lijeve orijentacije nisu radili razlike u spremnosti glasanja i percipiranim šansama kandidata, no kandidatkinji su u prosjeku pripisivali veće razine ispitanih karakteristika, što je vidljivo u tablici 14.

Tablica 13. Razlike u percepciji kandidata desno orijentiranih ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Glasanje prosjek	3.21	3.52	-1.078	0.286
Šanse prosjek	3.10	3.18	-0.265	0.792

Prosjeak karakteristika	3.48	3.78	-1.403	0.167

Tablica 14. Razlike u percepciji kandidata lijevo orijentiranih ispitanika

	Kandidat	Kandidatkinja	t	p
Glasanje prosjek	3.10	3.37	-1.231	0.222
Šanse prosjek	3.02	2.98	0.183	0.855
Prosjeak karakteristika	3.34	3.73	-2.405	0.018

S obzirom na to da je eksperiment ispitivao implicitne pristranosti birača, odnosno ispitanici nisu znali da se to kod njih ispituje, bilo je zanimljivo vidjeti postoje li rodne pristranosti kod ispitanika na eksplicitnoj razini. Pokazano je kako većina ispitanika smatra da su muškarci i žene su jednako dobri u vršenju vlasti (72%) te kako ne bi davali prednost pri glasanju ni jednom kandidatu naspram drugoga na osnovu njihova roda, ako su im sve ostale karakteristike jednake (63.5%). Kada se uzeo u obzir rod ispitanika, pokazane su određene razlike u odgovorima. Kao što je vidljivo u tablici 15, muškarcu su nešto više preferirali muške političare, a žene ženske. Iako su kod sposobnosti vršenja vlasti muškarci i žene u jednakoj mjeri radili razlike, žene su u većoj mjeri bile spremne glasom podržati žensku kandidatkinju nego muški ispitanici kandidata.

Tablica 15. Razlike u eksplicitnoj pristranosti ovisno o rodu ispitanika

	Muški ispitanici	Ženske ispitanice	t	p
Eksplicitna pristranost u sposobnosti vršenja vlasti	2.82	3.18	-3.56	<0.001

EksPLICITNA pristranost pri glasanju	2.91	3.40	-4.36	<0.001

5. Rasprava

Istraživački problem ovog rada je činjenica da ženske političke kandidatkinje ostvaruju slabije rezultate na izborima od muških kandidata. Kako bi se otkrilo jesu li uzrok takvog stanja sami birači, postavilo se istraživačko pitanje postoje li rodne pristranosti birača u percepciji političkih kandidata. Iznesena je teza da one postoje te da se u većini slučajeva radi o negativnim rodnim pristranostima prema ženskim kandidatkinjama. Unatoč tome, rezultati analize su pokazali da ispitanici nemaju negativne pristranosti prema kandidatkinji te da u pojedinim slučajevima oni čak preferiraju kandidatkinju naspram kandidata. Kako bi se razumjelo zašto su dobiveni takvi rezultati, potrebno je detaljnije ući u njihovu analizu te ih usporediti s nalazima drugih istraživanja na ovu temu.

Analiza istraživanja pokazala je kako u globalu ne postoji statistički značajna razlika u spremnosti biranja muških naspram ženskih izbornih kandidata, što je u skladu s nalazima Okimota i Brescoll (2010: 923-936). Dapače, u nekim su slučajevima ispitanici bili u većoj mjeri spremni glasati za ženske političke kandidate, što je u skladu s nalazima Carson i dr. (2019: 439-455). Treba imati na umu kako su navedena istraživanja, kao i istraživanje iz ovog rada, eksperimentalnog tipa. S druge strane, nalazi ovog istraživanja suprotni su nalazima Pearson i McGheea (2013: 1-39) te Fultona (2018: 1-24), baziranih na izbornim uspjesima stvarnih kandidata koji nalaze kako kandidatkinje na izborima prolaze lošije od jednako kvalificiranih kandidata.

Može se reći da je hipoteza ovog rada da će ispitanici biti u manjoj mjeri spremni glasati za kandidatkinju osporena jer je ona pogrešno postavljena. Njezino pokriće bili su sumativni nalazi navedenih istraživanja i podatci o stvarnim izbornim uspjesima kandidatkinja u Republici Hrvatskoj, no vidljivo je kako rezultati ovog istraživanja odgovaraju samo dosadašnjim istraživanjima eksperimentalnog tipa. Stoga ovo može služiti kao savjet ostalim političkim znanstvenicima da u budućnosti tretiraju hipotetske i stvarne izbore kao odvojene kategorije u dovođenju pretpostavki ovoga tipa. Također, rezultati koji se razlikuju od

očekivanih ukazuju na to kako bi se potencijalno dobili drugačiji nalazi na razini Hrvatske kada bi se sagledali stvarni izbori naspram rezultata dobivenih upitnikom baziranom na hipotetskim kandidatima.

Spremnost glasanja za kandidatkinju ili kandidata nije ni rasla ni opadala s povećanjem razine vlasti. Kandidatkinja je bolje kotirala od kandidata samo na razini županijske skupštine i pozicije predsjednice dok na ostalim razinama nije postojala statistički značajna razlika između kandidata pa stoga nije moguće dovesti nikakve zaključke o utjecaju razine vlasti na rodne pristranosti.

Kada se u obzir uzela dob ispitanika, pokazano je kako su ustvari mladi ispitanici ti koji su spremniji glasati za žensku kandidatkinju dok kod starijih ispitanika i ispitanika srednje životne dobi nije postojala razlika u spremnosti glasanja za kandidata naspram kandidatkinje. Nalaz kako mladi ispitanici pri glasanju preferiraju ženske izborne kandidatkinje suprotan je nalazima Dolan (1998: 272-293) koja navodi kako stariji birači u većoj mjeri podržavaju ženske kandidate od mlađih birača. Razlika u nalazima potencijalno se može pripisati činjenici da je spomenuto istraživanje rađeno u 1998. godini pa je samim time zastarjelo. Osim toga, Dolan je analizirala podatke na osnovu stvarnih izbora dok je ovdje bila riječ o eksperimentu i hipotetskim kandidatima, što je još jedan mogući uzrok različitih rezultata. Bilo bi korisno analizirati ovo pitanje i na stvarnim izborima u Hrvatskoj kako bi se utvrdilo vrijedi li to da mlađi preferiraju ženske kandidatkinje doista i u praksi. Nadalje, javlja se pitanje zašto su u ovom istraživanju uopće mladi bili spremniji glasati za žensku kandidatkinju. Bilo bi zanimljivo istražiti otkuda dolaze takve pristranosti; primjerice, postoji li veća angažiranost političarki nego političara oko politika mladih ili je posrijedi neka druga motivacija. Dolan (1998: 272-293) je primjerice hipotetizirala kako bi mladi mogli u većoj mjeri preferirati kandidatkinje zbog toga što oni generalno u manjoj mjeri podržavaju tradicionalne rodne uloge.

Zanimljivo je napomenuti kako je ipak, na tragu nalaza Dolan (1998: 272-293), pokazano kako stariji ispitanici jesu percipirali kandidatkinje bolje u jednom aspektu, a to su njezine karakteristike. Uzroci takve pristranosti su također nejasni. Dolan (1998: 272-293) pozitivnu pristranost starijih prema kandidatkinjama pripisuje činjenici da oni koji su odrastali u 1960-ima i 1970-ima, kada se širio pokret za ženska prava, i dalje dijele pozitivne sentimente prema feminističkim idealima. Ipak, budući da su u ovom istraživanju stariju skupinu činili

ispitanici koji su odrastali u 1980-ima i 1990-ima, ovdje se ne može voditi istim argumentom te bi bilo potrebno daljnje ispitivanje takvih pristranosti da bi se mogao dovesti adekvatan zaključak.

Osim što je bitno sagledati spremnost ljudi da glasaju za kandidata, bitno je i koliko oni tom kandidatu pripisuju šansi za pobjedu jer percipirane šanse utječu na to hoće li ljudi doista za tog kandidata i glasati. Zato je zanimljiv nalaz Carson i dr. (2019: 439-455) koji pokazuje da iako su ljudi u većoj mjeri spremni glasati za ženske političke kandidate, oni u manjoj mjeri očekuju da će kandidatkinje doista i pobijediti. U ovom istraživanju je pak inicijalno pokazano kako ne postoji razlika u tome kako se percipiraju šanse pobjede na izborima s obzirom na rod kandidata. Isto tako, kada se u obzir uzme dob ispitanika, pokazano je kako nema razlike u percipiranoj šansi pobjede na izborima niti u jednoj dobnoj skupini. Ovo je zanimljivo s obzirom na to da iako su mladi u većoj mjeri spremni glasati za kandidatkinju nego kandidata, oni svejedno ne vide razliku u njihovim šansama za pobjedu. Slično tome, kod korelacije percipiranih karakteristika i percipiranih šansi pobjede na izborima, ta je korelacija bila veća kod kandidata nego kod kandidatkinje. To implicira da će pozitivna ocjena karakteristika u većoj mjeri potaknuti birače na glasanje za kandidata, nego što će to biti slučaj s kandidatkinjom koja ima jednako dobro percipirane karakteristike.

Nadalje, kada se uspoređi korelacija spremnosti glasanja za kandidata i njihovih percipiranih izbornih šansi, vidljivo je kako je ta veza nešto jača kod kandidata nego kod kandidatkinje. Ovo može implicirati da iako bi birači bili spremni glasati za kandidatkinju, u praksi to ne čine jer u manjoj mjeri vjeruju u njezine šanse za pobjedu, primjerice zbog pretpostavke da ostali birači imaju negativne pristranosti prema njoj. Iako bi ovu teoriju bilo zanimljivo istraživati u budućim radovima, ona ne može biti potvrđena nalazima iz ovog istraživanja jer je razlika navedenih korelacija kod kandidata i kandidatkinje veoma malena. Osim toga, nije pronađena ni statistički značajna razlika između samih percipiranih šansi pobjede između kandidata i kandidatkinje pa se takav zaključak ne može donijeti na temelju statistika iz ovog rada.

Rad se bavio i percepcijom određenih karakteristika kandidata, odnosno pitanjem koliko je kandidat viđen kao moralan, ambiciozan, iskusan, dobar vođa, dopadljiv, kompetentan, kompetentan za socijalna pitanja, kompetentan za ekonomska pitanja,

kompetentan za pitanja obrane i sigurnosti i kompetentan za pitanja javne uprave, na osnovi njegova roda. Pronađeno je da su veće percipirane razine svake od navedenih karakteristika pozitivno korelirane s većom šansom da bi ispitanici glasali za kandidata, što implicira da su one „dobre“ karakteristike, koje je poželjno da političar posjeduje.

Na osnovi dosadašnjih istraživanja, pretpostavka je bila da će se kandidata percipirati iskusnijim, boljim vođom, dopadljivijim, kompetentnijim za ekonomska pitanja te kompetentnijim za pitanja obrane i sigurnost od kandidatkinje. Svaka od navedenih teza bila je opovrgnuta s obzirom na to da se kandidatkinju percipiralo kao bolju u većini navedenih karakteristika. Iznimka je kompetentnost u bavljenju ekonomskim pitanjima, gdje nisu pronađene statistički značajne razlike između kandidata i kandidatkinje, što je u skladu s istraživanjima Huddy i Terkildsen (1993: 119-147), ali ne i s novijim nalazima (Huddy i Capelos, 2002: 29-53; Okimoto i Brescoll, 2010), koji ipak daju prednost muškim političarima u ovoj sferi. Kod analize pitanja tko se percipira kao bolji vođa također nisu pokazane razlike između kandidata i kandidatkinje.

Iako za percepciju većinu navedenih karakteristika ovisno o rodu kandidata ne postoji čvrsta teorijska pozadina ili postoje kontradiktorni nalazi, što može opravdati osporene hipoteze, to nije slučaj kod kompetentnosti za pitanja obrane i sigurnost. U više je navrata pokazano (Dolan, 2010: 69-88; Huddy i Terkildsen, 1993: 119-147; Okimoto i Brescoll, 2010: 923-936) da se muške političare smatra kompetentnijim u ovim pitanjima pa je nalaz ovog istraživanja po tom pitanju posebno zanimljiv jer te nalaze osporava. No u skladu je s nalazima istraživanja Carson i dr. (2019: 439-455), jednim od rijetkih koje također generalni konsenzus dovodi u pitanje, pokazujući kako su upravo kandidatkinje te kojima se pripisuju bolje kompetencije u obrambenim pitanjima. Nije jasno zašto se kod kandidatkinje karakteristike generalno percipiraju bolje te bi u budućim istraživanjima bilo zanimljivo otkriti otkuda dolaze ovakve pozitivne pristranosti, kada se uspoređi kontekst Hrvatske naspram drugih država odakle dosadašnja istraživanja s drugačijim nalazima potječu.

Kod ambicioznosti i kompetentnosti za bavljenje javnom upravom ne postoje dostupna dosadašnja istraživanja o tome kako se percipiraju ove karakteristike ovisno o rodu političara. U slučaju generalne kompetentnosti, postoji nekoliko istraživanja, no nalazi su kontradiktorni (Carson i dr, 2019: 439-455; Ditonto, 2017: 301-325; Huddy i Capelos, 2002: 29-53). Iz ovog

razloga, bilo je očekivano da kod ovih karakteristika neće biti razlike između percepcije kandidata i kandidatkinje. Ipak, pokazano je kako se ove karakteristike u većoj mjeri pripisuju kandidatkinji pa su stoga i ove, nulte hipoteze, opovrgnute. Kod ovih bi karakteristika također bilo zanimljivo dublje istražiti zašto se one u većoj mjeri pripisuju ženskim kandidatkinjama, pošto o tome ne postoji (dovoljno) literature.

Hipoteza da će se žensku kandidatkinju percipirati kao moralniju pokazana je točnom, u skladu s nalazima Barnes i Beaulieu (2014: 365-391). Hipoteza da će je se percipirati boljom u bavljenju socijalnim pitanjima također je potvrđena, što je isto tako u skladu s dosadašnjim istraživanjima (Ditonto, 2017: 301-325; Dolan, 2010: 69-88; Huddy i Terkildsen, 1993: 119-147). Ipak, bitno je napomenuti kako kandidatkinji nisu pripisane ove karakteristike u većoj mjeri od većine ostalih karakteristika pa stoga treba zaključiti da je pripisivanje ovih karakteristika kandidatkinji samo dio trenda gdje se karakteristike generalno kod kandidatkinje percipiraju bolje, a ne viđenje ovih dviju karakteristika kao specifično „ženske“, kao što je bilo očekivano.

Očekivanje je bilo i da će se kandidatkinju percipirati kao ljeviše orijentiranu od kandidata u skladu s nalazima Koch (2000: 414-429). Ovo istraživanje je pak pokazalo da ne postoji statistički značajna razlika u tome kako se percipira ideologija kandidata ovisno o njegovu rodu. Potencijalni razlog za različite rezultate može biti činjenica da se ovdje radilo o eksperimentu, dok je Koch (2000: 414-429) proučavala stvarne kandidate pa bi bilo zanimljivo vidjeti bi ova teza bila osporena u kontekstu Hrvatske i kada bi se analizirala percepcija stvarnih političara i političarki.

Što se tiče utjecaja ideologije ispitanika na percepciju kandidata, zbog nalaza Carson i dr. (2019: 439-455), bilo je očekivano da će ženske kandidatkinje u većoj mjeri podržavati ljeviše orijentirani ispitanici. To je pokazano djelomično točnim jer su ljeviše orijentirani ispitanici bolje percipirali karakteristike kandidatkinje. Ipak, kod spremnosti glasanja za kandidata i percipiranih šansi nisu postojale razlike u percepciji kandidata, ni kod lijevo ni kod desno orijentiranih ispitanika. Iako ovo istraživanje pokazuje kako u pojedinim slučajevima lijevo orijentirani birači preferiraju kandidatkinje, ono ne nalazi da desno orijentirani birači imaju negativne rodne pristranosti prema kandidatkinjama, što je slučaj i u istraživanju Carson i dr. (2019: 439-455). Činjenicu da lijevo orijentirani birači preferiraju kandidatkinje u većoj

mjeri može se objasniti argumentom da su oni u većoj mjeri osjetljiviji na rodnu diskriminaciju, s kojom se žene često susreću, od desnih birača (Carson i dr, 2019: 439-455).

Iako su pojedini nalazi u literaturi sugerirali da će postojati razlike u tome kako muškarci, a kako žene percipiraju kandidate, ta veza u ovom istraživanju generalno nije postojala. Primarno je bilo očekivano da će muškarci u većoj mjeri preferirati kandidata, a žene kandidatkinju. Ta pretpostavka je u skladu s teorijom prisutnosti prema kojoj je prisutnost određene skupine u političkom odlučivanju ključna za stvaranje odluka koje će koristiti toj skupini (Phillips, 2006: 74-91). Prema tome deskriptivno predstavništvo implicira supstantivno predstavništvo. Osim teorije i empirijska istraživanja imaju slične implikacije (Anzia i Bernhard, 2022: 1544–1563; Lewis i Bierly, 1990: 1-12). Iako je ovo istraživanje pokazalo kako žene bolje ocjenjuju karakteristike kod kandidatkinje, to je bio jedini slučaj gdje su ispitanici ovisno o rodu radili razlike između kandidata.

Doduše, kada se ispitanike eksplicitno pitalo za koga bi radije glasali, žene su preferirale kandidatkinje, dok to nije bio u tolikoj mjeri slučaj kod muškaraca i kandidata. Ovo se može objasniti time što se političarke često zalažu za pitanja koja su specifično „ženska pitanja“ (Reingold, 2008: 128-147) dok „muška pitanja“ u političkom narativu generalno ne postoje pa je stoga možda muškom biračkom tijelu manje bitno kojeg će roda biti njihov predstavnik u vlasti. Ipak, iako su žene eksplicitno izrazile kako bi radije glasale za žensku kandidatkinju u većoj mjeri nego muškarci za muškog kandidata, one to nisu činile kada su se njihove tendencije glasanja ispitala implicitno putem eksperimenta. Činjenica da u eksperimentu nisu postojale razlike u spremnosti glasanja za kandidate ni kod muškaraca ni kod žena implicira da se pri izboru predstavnika ljudi ipak ne vode teorijom prisutnosti, odnosno ne biraju svoje zastupnike na temelju načela deskriptivnog predstavništva, barem kada se radi o kandidatovu rodu. Ipak, da bi se ovaj zaključak potvrdio, bilo bi korisno analizirati spremnost biranja kada su istom ispitaniku ponuđeni i muški i ženski kandidati.

Generalna pretpostavka ovog istraživanja da će se kandidata percipirati bolje u većini aspekata je opovrgnuta. Pokazano je kako u mnogim aspektima ne postoje razlike u percepciji kandidata ovisno o njihovu rodu, a tamo gdje razlike postoje, ispitanici su preferirali kandidatkinju. Kandidat, s druge strane, ni u jednom slučaju nije ostvario bolji rezultat od kandidatkinje. Postavlja se pitanje zašto je tome tako. Mogući razlog za takve pristranosti je

izlazna legitimnost koju veći broj političarki u vlasti dovodi sustavu. Veći broj žena u vlasti doprinosi boljem zdravlju odraslih i djece, nižim stopama mortaliteta, smanjenoj vjerojatnosti ulaska zemlje u rat i kršenju ljudskih prava, dugotrajnijem miru, smanjenju razina konflikta (Cowper-Coles, 2020: 50-68) te boljem ekonomskom performansu (Baskaran i dr, 2023: 1-64). Ipak, ovakvih istraživanja je malo pa se ne može pretpostaviti da je biračko tijelo svjesno tih pozitivnih utjecaja političarki u vlasti i da je to razlog zašto su preferirali kandidatkinju. Osim toga, mali broj istraživanja koja postoje na tu temu znači i da bi takvi zaključci mogli potencijalno biti osporeni u budućnosti ako se poveća obujam nalaza. Zbog činjenice da analize uspješnosti političarki naspram političarka ili barem percepcije političara od biračkog tijela ne postoje na razini Hrvatske, ne može se dovesti takav zaključak te ostaje otvoreno pitanje otkuda dolaze takve pozitivne pristranosti.

S obzirom na to da je već navedeno kako u Hrvatskoj ipak manje žena osvaja mandate nego što ih se kandidira na izborima (Kučer, 2024; Ravnopravnost.gov.hr, 2021), postavlja se pitanje zašto je tako, ako, barem prema ovom istraživanju, ljudi nemaju negativne rodne pristranosti pri izboru ženskih političarki. Potencijalan razlog stanja u praksi može biti da su kandidirane političarke manje kvalificirane od muških političara pa zato lošije prolaze na izborima. Ako se pokaže da su manje kvalificirane, potrebno je istraživati koji su dublji razlozi za takve razlike. Ako se pokaže da kandidatkinje ipak prolaze lošije od jednako kvalificiranih kandidata, potrebno je istraživati zašto postoji diskrepancija između spremnosti glasanja za žene u teoriji i stvarnog glasanja za njih u praksi.

Nadalje, u stvarnom svijetu politike kandidati generalno ne nastupaju kao pojedinci, već u sklopu političkih stranaka. Činjenica da ovo istraživanje pokazuje kako sami birači nisu ti koji glasanjem kažnjavaju kandidatkinje ostavlja stranke kao važan potencijalni uzrok diskrepancije kandidiranih i izabranih političarki. Možda upravo političari u strankama imaju pogrešnu percepciju da građani preferiraju muške kandidate pa stoga ne daju dovoljnu podršku kandidatkinjama. Tome ide u prilog i činjenica da stranke često žene stavljaju na nepovoljna mjesta kandidacijskih listi (Baskaran i Hessami, 2018: 95-121; Kučer, 2024) te bi bilo korisno otkriti postoje li još neki aspekti u kojima stranke ženske kandidatkinje stavljaju u nepovoljan položaj. Osim stranaka, potrebno je proučiti i koliki je utjecaj ostalih potencijalnih uzroka nedovoljne predstavljenosti žena u vlasti, primjerice institucionalnih čimbenika, (ne)zainteresiranosti žena za politiku te medija.

Generalni je zaključak istraživanja kako ljudi, barem u ovom kontekstu, nemaju negativne pristranosti pri izboru političarki na pozicije vlasti. Budući da Hrvatice kao glavni razlog neuključivanja u politiku navode postojanje predrasuda o sudjelovanju žena u politici (Leinert Novosel, 2011: 111-126), ovaj nalaz može služiti kao motivacija ženama da se u većoj mjeri kandidiraju za pozicije vlasti, znajući da ipak imaju šanse te pozicije i osvojiti.

5.1. Doprinos i ograničenja istraživanja

Dosadašnja literatura o rodnim pristranostima u percepciji političkih kandidata u mnogim pitanjima nije bila jednoglasna s obzirom na to da su razni istraživači dobivali različite rezultate. Osim toga, o mnogim aspektima percepcije kandidata u potpunosti nedostaje literature. Iz tog razloga bilo je važno i dalje preispitivati ova pitanja te je doprinos ovog rada taj što daje odgovore na neka do sada neodgovorena pitanja, a posebno u tome što daje nekoliko neočekivanih zaključaka koji osporavaju mišljenje koje je do sada bilo gotovo uvriježeno. Otkriveno je da birači nemaju negativne pristranosti prema ženskim kandidatima te je možda najvažniji doprinos ovog istraživanja činjenica da političarke koje razmišljaju o kandidaturi i čelnici stranaka ne moraju kalkulirati s antiženskim pristranostima birača, što će možda motivirati veću uključenost žena u političko natjecanje.

Doprinos ovog istraživanja naspram velikog broja dosadašnjih istraživanja je i u tome što je korišten eksperimentalni dizajn. On je omogućio da se što točnije analiziraju uzročno-posljedične veze bez interakcije ostalih varijabli koje bi bile prisutne u stvarnom političkom natjecanju, kao što je ideologija kandidata, dob, privlačnost i slično. Na taj su način anulirani drugi aspekti te je jako dobro izoliran efekt roda.

Ipak, metoda eksperimenta ima svoje nedostatke. Neravnomjerna raspodjela ispitanika u eksperimentalne skupine bila je jedan problem. Analizu u ovom istraživanju otežala je činjenica da su se grupe ispitanika demografski razlikovale, prvenstveno u dobi. Do nejednakog rasporeda ispitanika u skupine s obzirom na ove karakteristike vjerojatno je došlo zbog načina prikupljanja ispitanika. Za istraživanje se koristio prigodan uzorak koji uglavnom ne osigurava reprezentativnost te su ispitanici prikupljeni i kroz takozvani uzorak „lavine“ gdje postojeći ispitanici regrutiraju buduće subjekte među svojim poznanicima. Tako su inicijalni ispitanici ovog istraživanja vjerojatno regrutirali ostale ispitanike među svojim vršnjacima, što je uzrok koncentraciji mlađih sudionika u jednoj, a starijih u drugoj skupini.

Osim toga, i sam dizajn istraživanja ima svoja ograničenja. Istraživanje se koristilo metodom eksperimenta u formi ankete, koje ne odgovara tome kako se izbor kandidata odvija u stvarnosti. Istraživanje je ispitivalo jesu li ispitanici spremni glasati za kandidata, pri čemu se ne može znati bi li oni to doista u stvarnosti i učinili. Osim toga, i sami kandidati su bili izmišljeni te su informacije o njima bile minimalne. Opis kandidata bio je prilično generičan, što ne odgovara stvarnim kandidatima i njihovim političkim programima. Kako bi se valjanost ovog istraživanja provjerila u praksi, bilo bi korisno usporediti kako na stvarnim političkim izborima prolaze ženski i muški kandidati koji imaju jednake karakteristike, kao što su broj godina provedenih na dužnosti, pozicija u stranci, ideologija, dob i slično.

Iako ovo istraživanje ispituje postoje li razlike u percepciji političkih kandidata te nalazi kako se žene u mnogim karakteristikama percipiraju kao bolje, ono ne ulazi u pitanje koji su razlozi tome. Daljnja istraživanja bi se mogla baviti i ovim pitanjem te otkriti otkuda potječu takve pozitivne pristranosti. Malobrojna istraživanja koja se bave usporedbom stvarnih političarki i političara na vlasti navedenih u teorijskom dijelu ovog rada bilo bi korisno provjeriti i na kontekstu Hrvatske. Kako postoje nalazi o pozitivnim utjecajima ženskog vodstva na određene aspekte upravljanja državom, potvrda takvih nalaza u kontekstu Hrvatske mogla bi obrazložiti rezultate ovog istraživanja, odnosno objasniti uzroke pozitivnih pristranosti ispitanika prema ženskoj kandidatkinji.

6. Zaključak

U ovom radu predstavljen je teorijski okvir u kojem je izneseno da je predstavljenost žena u vlasti važna za ulaznu i izlaznu legitimnost sustava. Povećanje broja žena u tijelima vlasti ključno je kako bi se ostvarilo deskriptivno, a shodno tome i supstantivno predstavništvo žena. Značaj adekvatnog predstavništva žena je stoga u tome što ona osigurava ulazni legitimitet demokratskog sustava. Osim toga, veći broj žena u vlasti koreliran je i s manjom smrtnosti te boljom zaštitom života građana. Samim time, prisutnost žena u vlasti važna je i za učinkovitost vlasti, odnosno za izlazni legitimitet sustava.

S obzirom na to da su u Hrvatskoj, kao i u većini država svijeta, žene nedovoljno predstavljene u vlasti, postavlja se pitanje zašto je tome tako. Kao važan uzrok takvog stanja, često se u literaturi pojavljuje negativna pristranost birača prema ženama u politici. Kako bi se provjerilo postoje li takve pristranosti i u Hrvatskom kontekstu, proveden je eksperiment u

formi ankete koja preispituje stavove o izbornim političkim kandidatima koji imaju identične profile i razlikuju se jedino u rodu.

Analizom podataka iz ankete dobiveni su veoma zanimljivi nalazi. Ispitane su pojedine karakteristike kandidata, za koje je sve pronađeno da su pozitivno korelirane sa spremnošću ispitanika da glasaju za kandidate. Pretpostavka da će muški kandidat biti bolje percipiran u većini karakteristika pokazana je pogrešnom. Čak naprotiv, u većini karakteristika kandidatkinja je percipirana boljom, dok kod nekoliko karakteristika nije postojala razlika između kandidata.

Hipoteza da će ispitanici biti u većoj mjeri spremni glasati za muškog kandidata također se pokazala pogrešnom, pri čemu u većini slučajeva ne postoje statistički značajne razlike u spremnosti glasanja za kandidata i kandidatkinju, a u nekoliko slučajeva je kandidatkinja ostvarila bolje rezultate.

Jasno je, dakle, da se loši rezultati koji ženske političarke ostvaruju na izborima ne mogu pripisati rodnim pristranostima birača. Pretpostavka je bila i da, iako birači možda sami nemaju takve pristranosti, oni biraju muške kandidate u praksi jer se boje da će njihov glas biti uzaludan ako glasaju za kandidatkinje zbog pretpostavljene pristranosti ostalih birača. I ova se pretpostavka pokazala pogrešnom jer nije bilo razlike u mjeri u kojoj se izborne šanse pripisuju kandidatu naspam kandidatkinje.

Nalaz da ispitanici nemaju negativne pristranosti prema izbornim kandidatkinjama, već ih čak u nekim slučajevima preferiraju nad kandidatima, od velikog je značaja za rodne studije, ali i za granu politologije koja se bavi političkim ponašanjem. Iako je taj nalaz ipak potrebno provjeriti i na kontekstu stvarnih izbora, on implicira da uzroke za nedovoljnu predstavljenost žena u vlasti treba tražiti u antiženskim pristranostima stranaka, nedovoljnoj zainteresiranosti žena za politiku, preprekama kandidaturi s kojima se susreću političarke te institucionalnim čimbenicima, umjesto u pristranosti samih birača. Osim toga, ovaj nalaz može biti i ohrabrenje, odnosno motivacija političarkama za kandidaturu na izborima jer se one oko negativne reakcije birača, ipak, ne moraju brinuti.

Literatura

Anzia, Sarah F. i Bernhard, Rachel (2022) Gender Stereotyping and the Electoral Success of Women Candidates: New Evidence from Local Elections in the United States. *British Journal of Political Science* 52: 1544–1563.

Barnes, Tiffany D. i Beaulieu, Emily (2014) Gender stereotypes and corruption: How candidates affect perceptions of election fraud. *Politics & Gender* 10(3): 365-391.

Baskaran, Thushyanthan i dr. (2023) Women legislators and economic performance. *Journal of Economic Growth* 29(2): 1-64.

Baskaran, Thushyanthan i Hessami, Zohal (2018) Does the election of a female leader clear the way for more women in politics? *American Economic Journal: Economic Policy* 10(3): 95-121.

Benstead, Lindsay J. i Lust, Ellen (2018) Why do some voters prefer female candidates? The role of perceived incorruptibility in Arab elections. U: Stensöta, Helena i Wängnerud, Lena (ur) *Gender and corruption: Historical roots and new avenues for research* (str. 83-104).

Boedeltje, Mijke, i Cornips, Juul (2004) Input and output legitimacy in interactive governance. Rad izložen na NIG Annual Work Conference 2004 Rotterdam. <http://hdl.handle.net/1765/1750> Pristupljeno 7. lipnja 2024.

Broz, Tajana i Kučer, Lana (2020) Analiza zastupljenosti žena u izborima za Hrvatski sabor. <https://www.cesi.hr/wp-content/uploads/2020/08/ANALIZA-ZASTUPLJENOSTI-%C5%BDENA-U-IZBORIMA-ZA-HRVATSKI-SABOR-2020.-GODINE.pdf> Pristupljeno 27. studenoga 2023.

Campbell, Rosie i Cowley, Philip (2014) What voters want: Reactions to candidate characteristics in a survey experiment. *Political studies* 62(4): 745-765.

Carson, Andrea i dr. (2019) Race to the top: using experiments to understand gender bias towards female politicians. *Australian Journal of Political Science* 54(4): 439-455.

Celis, Karen (2009) Substantive representation of women (and improving it): What it is and should be about? *Comparative European Politics* 7: 95-113.

Clifford, Scott (2018) Reassessing the structure of presidential character. *Electoral Studies* 54: 240-247.

Costa, Patrício, i Ferreira da Silva, Frederico (2015) The impact of voter evaluations of leaders' traits on voting behaviour: Evidence from seven European Countries. *West European Politics* 38(6): 1226-1250.

Cowper-Coles, Minna (2020) Women political leaders: the impact of gender on democracy. <https://www.kcl.ac.uk/giwl/assets/women-political-leaders.pdf> Pristupljeno 20. studenoga 2023.

Čular, Goran (2023) Jesu li biračima važnije stranke ili kandidati? Učinci preferencijskog glasovanja u Hrvatskoj. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju* 20(1): 9-37.

Dolan, Kathleen (1998) Voting for Women in the „Year of the Woman“. *American Journal of Political Science*: 272-293

Dolan, Kathleen (2010). The impact of gender stereotyped evaluations on support for women candidates. *Political behavior* 32(1): 69-88.

Dolan, Kathleen i Lynch, Timothy (2014) It takes a survey: Understanding gender stereotypes, abstract attitudes, and voting for women candidates. *American Politics Research* 42(4): 656-676.

Dynes, Adam i dr. (2019) The personality of the politically ambitious. *Political Behavior* 41: 309-336.

Feddersen, Timothy J. (2004) Rational choice theory and the paradox of not voting. *Journal of Economic perspectives* 18(1): 99-112

Ferrín, Monica i dr. (2020) The gender gap in political interest revisited. *International Political Science Review* 41(4): 473-489.

Freier, Ronny i Thomasius, Sebastian (2016) Voters prefer more qualified mayors, but does it matter for public finances? Evidence for Germany. *International Tax and Public Finance* 23: 875-910.

Fulton, Sarah Andrea (2018) To win elections, do women candidates have to be better qualified than men. *Scholars Strategy Network*. <https://scholars.org/sites/scholars/files/ssn-key-findings-fulton-on-gender-and-representation.pdf> Pristupljeno 29. svibnja 2024.

Funk, Carolyn L. (1996) The impact of scandal on candidate evaluations: An experimental test of the role of candidate traits. *Political Behavior* 18: 1-24.

Funk, Carolyn L. (1999) Bringing the candidate into models of candidate evaluation. *The journal of politics* 61(3): 700-720.

Gale, Frederick (2013) Private Governance Legitimacy: A Comparison of 'Input', 'Output' and 'Hybrid' Approaches. Rad izložen na Australian Political Studies Association Conference 2013. Perth 30. rujna - 2. listopada 2013. https://figshare.utas.edu.au/articles/conference_contribution/Private_Governance_Legitimacy_A_Comparison_of_Input_Output_and_Hybrid_Approaches/23091545 Pristupljeno 1. lipnja 2024.

Galligan, Yvonne i Buckley, Fiona (2023) Women in politics. U: John Coakley i dr. (ur) *Politics in the Republic of Ireland* (str. 253-279). Routledge.

Hargrave, Lotte (2003) A Double Standard? Gender Bias in Voters' Perceptions of Political Arguments. *British Journal of Political Science* 53(2): 327-345.

Heuer, Vera, i Rangel, Gabriela (2020) *Institutional factors affecting women's political engagement*. Oxford: Oxford University Press.

Huddy, Leonie i Capelos, Theresa (2002) Gender stereotyping and candidate evaluation: Good news and bad news for women politicians. U: Ottati, Victor i dr. (ur) *Social Psychological Applications to Social Issues* (str. 29-53).

Huddy, Leonie i Terkildsen, Nayda (1993) Gender stereotypes and the perception of male and female candidates. *American journal of political science* 37(1): 119-147.

Kam, Cindy D. i Simas, Elizabeth N. (2012) Risk attitudes, candidate characteristics, and vote choice. *Public Opinion Quarterly* 76(4): 747-760.53

Koch, Jeffrey W. (2000) Do citizens apply gender stereotypes to infer candidates' ideological orientations? *The Journal of Politics* 62(2): 414-429.

Kučer, Lana (2024) Položaj žena u parlamentarnom izbornom procesu 2024. https://www.cesi.hr/wp-content/uploads/2024/06/Analiza_Polozaj-zena-u-parlamentarnom-izbornom-procesu-2024.pdf Pristupljeno 12. kolovoza 2024.

Kurtbaşı, İhsan (2015) The factors influencing voting preferences in local elections „an empirical study“. *International Journal of Humanities and Social Science* 5(1): 197-210.

Laustsen, Lasse i Bor, Alexander (2017) The relative weight of character traits in political candidate evaluations: Warmth is more important than competence, leadership and integrity. *Electoral Studies* 49: 96-107.

Leinert Novosel, Smiljana (2011) Rodni stereotipi, predrasude i diskriminacija žena u politici. U: Ivana Radačić i Jelka Vince Pallua (ur) *Ljudska prava žena, Razvoj na međunarodnoj i nacionalnoj razini 30 godina nakon usvajanja Konvencije UN-a o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (str. 111-126).

Lewis, Kathryn E. i Bierly, Margaret (1990) Toward a profile of the female voter: Sex differences in perceived physical attractiveness and competence of political candidates. *Sex Roles* 22: 1-12.

Lutz, Georg i Sciarini, Pascal (2016) Issue competence and its influence on voting behavior in the swiss 2015 elections. *Swiss Political Science Review* 22(1): 5-14.

Mena, Sébastien i Palazzo, Guido (2012) Input and output legitimacy of multi-stakeholder initiatives. *Business Ethics Quarterly* 22(3): 527-556.

Mpu.gov.hr (2023) Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor. <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-politicki-sustav-i-opcu-upravu/izbori-u-republici-hrvatskoj/izbori-za-zastupnike-u-hrvatski-sabor/22324> Pristupljeno 28. studenoga 2023.

Okimoto, Tyler G. i Brescoll, Victoria L. (2010) The price of power: Power seeking and backlash against female politicians. *Personality and Social Psychology Bulletin* 36(7): 923-936.

Pearson, Kathryn i McGhee, Eric (2013) Should Women Win More Often than Men? The Roots of Electoral Success and Gender Bias in US House Elections. *SSRN Electronic Journal*: 1-39.

Phillips, Anne (2006) Dealing With Difference: A Politics of Ideas Or A Politics of Presence? *Constellations* 1(1): 74 - 91.

Pitkin, Hanna Fenichel (1967) *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.

Prime, Jeanine i dr. (2018) Managers' perceptions of women and men leaders: A cross cultural comparison. *International Journal of Cross Cultural Management* 8(2): 171-210.

Ravnopravnost.gov.hr (2021) Rodno razlučeni pokazatelji lokalnih izbora 2021. [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Rod.%20razlu%C4%8Deni%20pod.%20lokal.izbora%202021%20\(1\).pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Rod.%20razlu%C4%8Deni%20pod.%20lokal.izbora%202021%20(1).pdf) Pristupljeno 12. kolovoza 2024.

Ravnopravnost.gov.hr (2023) Parlamentarni izbori 2020. <https://ravnopravnost.gov.hr/istaknute-teme/zastupljenost-zena-u-politici/parlamentarni-izbori-2020/3447> Pristupljeno 25. studenoga 2023.

Redlawsk, David P. i Lau, Richard R. (2006) I like him, but...: Vote choice when candidate likeability and closeness on issues clash. U: Redlawsk, David P. *Feeling politics: Emotion in political information processing* (str. 187-208). New York: Palgrave Macmillan US.

Reingold, Beth (2008) Women as office holders: Linking descriptive and substantive representation. *Political women and American democracy* 9: 128-147.

Saha, Sparsha i Catalano Weeks, Ana (2022) Ambitious women: Gender and voter perceptions of candidate ambition. *Political Behavior* 44(2): 779-805.

Somvichian-Clausen, Austa (2020) Countries led by women have fared better against coronavirus. <https://thehill.com/changing-america/respect/equality/493434-countries-led-by-women-have-fared-better-against/> Pristupljeno 23. studenoga 2023.

Sternberg, Claudia S. (2015) Political legitimacy between democracy and effectiveness: trade-offs, interdependencies, and discursive constructions by the EU institutions. *European Political Science Review* 7(4): 615-638.

Stilwell, Ashley i Utych, Stephen (2022) Gender and Justification in Political Scandal. *American Politics Research* 50(1): 131-143.

Šinko, Marjeta (2016) Parlamentarna predstavljenost žena u Hrvatskoj: nakon nevidljivosti i staklenog stropa – regresija. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku* 7(27): 3-10.

Thomas, Melanee, i Bodet, Marc André (2013) Sacrificial lambs, women candidates, and district competitiveness in Canada. *Electoral Studies* 32(1): 153-166.

Toplak, Maggie E. i dr. (2017) Real-world correlates of performance on heuristics and biases tasks in a community sample. *Journal of Behavioral Decision Making* 30(2): 541-554.

Udruga-gradova.hr (2023) Woman ih Adria na konferenciji okuplja žene koje su uspjele u javnom sektoru – evo tko su one. <https://www.udruga-gradova.hr/zene-koje-su-uspjele-u-javnom-sektoru-okupile-smo-na-konferenciji-evo-tko-su-one/> Pristupljeno 12. srpnja 2024.

Unwomen.org (2024) Facts and figures: Women's leadership and political participation. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures> Pristupljeno 12. kolovoza 2024.

Urbinati, Nadia (2011) Representative democracy and its critics. U: Alonso, Sonia i dr. (ur) *The future of representative democracy* (str. 23-49). Cambridge: Cambridge University Press.

Van der Pas, Daphne Joanna i Aaldering, Loes (2020) Gender differences in political media coverage: A meta-analysis. *Journal of Communication* 70(1): 114-143.

Vlada.gov.hr (2024) Članovi vlade. <https://vlada.gov.hr/clanovi-vlade/66?lang=hr> Pristupljeno 10. srpnja 2024.

Wängnerud, Lena. (2009) Women in parliaments: Descriptive and substantive representation. *Annual Review of Political Science* 12(1): 51-69.

Zakon.hr (2024) Zakon o lokalnim izborima. <https://www.zakon.hr/z/559/Zakon-o-lokalnim-izborima> Pristupljeno 7. kolovoza 2024.

Rodne pristranosti u percepciji izbornih kandidata

Sažetak

Kako u Hrvatskoj, tako i u cijelom svijetu, žene i dalje nisu u dovoljnoj mjeri zastupljene na pozicijama političke vlasti, što narušava ulazni i izlazni legitimitet sustava. Postavlja se pitanje jesu li za takvo stanje zaslužni sami birači, ako oni u manjoj mjeri glasaju za žene na izborima zbog negativnih pristranosti prema ženskim kandidatkinjama. Kako bi se dobio odgovor na to pitanje, u ovom je istraživanju proveden eksperiment. Dok je jedna eksperimentalna skupina ocjenjivala hipotetskog izbornog kandidata na osnovu njegova profila, druga je skupina ocjenjivala kandidatkinju koja je imala identičan program te se od kandidata razlikovala jedino u rodu. Pokazano je da, usprkos očekivanjima, ispitanici nisu imali negativne pristranosti prema kandidatkinji. Ispitanici su u jednakoj mjeri bili voljni glasati za kandidata i kandidatkinju te su u nekim slučajevima čak preferirali kandidatkinju. Osim toga, za kandidata i kandidatkinju ispitanici su pretpostavili da imaju jednake izborne šanse. Istraživanje je ispitalo i kako se percipiraju poželjne karakteristike kandidata te pronalazi da su ispitanici takvim karakteristikama u većoj mjeri opisivali kandidatkinju nego kandidata. Rad pokazuje kako birači nemaju negativne pristranosti prema izbornim kandidatkinjama pa je stoga potrebno istraživati druge potencijalne uzroke nedovoljne predstavljenosti žena u vlasti.

Ključne riječi: biračko ponašanje, izborni kandidati, predstavljenost žena, rodne pristranosti, deskriptivno predstavništvo

Gender Biases in the Perception of Election Candidates

Abstract

In Croatia and throughout the world, women are still underrepresented in government, which undermines the input and output legitimacy of the system. The question arises whether the voters themselves are to blame for this, if they vote for women to a lesser extent in elections due to negative biases towards female candidates. In order to answer that question, an experiment was conducted during this research. While one experimental group evaluated a hypothetical election candidate based on his profile, the other group evaluated a female candidate who had an identical program and differed from the male candidate only in gender. It was shown that, contrary to expectations, the respondents did not have negative biases towards the female candidate. Respondents were equally willing to vote for male and female candidates, and in some cases even preferred female candidates. In addition, respondents assumed that male and female candidates had equal chances to win the elections. The research also examined how the desired characteristics of the candidate are perceived, and found that the respondents described the female candidate with such characteristics to a greater extent than the male candidate. The paper shows that voters do not hold negative biases towards female election candidates, which implies the need to investigate other potential causes of underrepresentation of women in government.

Key words: voting behavior, election candidates, representation of women, gender bias, descriptive representation